

AFGØRELSE FRA MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET

**MILJØ- OG
FØDEVAREKLAGENÆVNET**

Toldboden 2
8800 Viborg

AFGØRELSE VEDRØRENDE ERSTATNING i sag om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg og Aarhus kommuner

Tlf. 72 40 56 00
CVR-nr. 37795526
EAN-nr. 5798000026070
nh@naevneneshus.dk
www.naevneneshus.dk

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens¹ § 44, stk. 1, jf. § 39, jf. § 40.

Miljø og Fødevareklagenævnet ophæver Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig dels afgørelse af 16. januar 2016 om erstatning og har truffet afgørelse om at tilkende følgende erstatninger i anledning af fredningen:

Lb. nr. 1: Torben Hegelund	59.842 kr.
Lb. nr. 2: Jesper Bærentzen og Conny Bennedsgaard	53.820 kr.
Lb. nr. 3: Mads Foged Pedersen og Lone Martinussen	6.580 kr.
Lb. nr. 4: Annemarie Elisabeth Pedersen	913.262 kr.
Lb. nr. 5: Henrik Baunvig	240.903 kr.
Lb. nr. 6: Knud Røgen	9.795 kr.
Lb. nr. 7: Ole Brøndum m.fl.	108.070 kr.
Lb. nr. 8: Kaj Kragh Madsen og Ulla Birgit Madsen	13.103 kr.
Lb. nr. 9: Jens Jacob Janfelt	73.898 kr.
Lb. nr. 10: Pia Rasmussen og Laurids Sørensen	2.325 kr.
Lb. nr. 11: Arne Skjødt	7.014 kr.
Lb. nr. 12: Dorte Ankjær Madsen og Jørgen Madsen	52.803 kr.
Lb. nr. 13: Mark B. Rasmussen og Cecilie Dyrendom	442.034 kr.
Lb. nr. 14: Patricia Switten og Mads Sloth Vinding	204.511 kr.
Lb. nr. 15: Ole Vest Jensen	492.115 kr.
Lb. nr. 16: Andelsboligforeningen Teglhøjen v/DEAS	0 kr.
Lb. nr. 17: Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen	3.700 kr.
Lb. nr. 18: Helle Fristrup Andersen og Christian Just Poulsen	540 kr.
Lb. nr. 19: Tom Holmen Hansen	503.847 kr.
Lb. nr. 20: Jens Ove Sørensen	1.005 kr.

¹ Lovbekendtgørelse nr. 240 af 13. marts 2019 om naturbeskyttelse.

Lb. nr. 21: Henrik Dyrbjerg og Jens Jørgen Dyrbjerg	405 kr.
Lb. nr. 22: Kirsten Vogelius Hansen	180 kr.
Lb. nr. 23: Kai Gustav Egholm	315 kr.
Lb. nr. 24: Tommy V. Christiansen	41.746 kr.
Lb. nr. 25: Alexander Pietro Lambie og Dorte Lambie	3.757 kr.
Lb. nr. 26: Fælleslod	5.206 kr.
Lb. nr. 27: Hanne Brask Brand	45.438 kr.
Lb. nr. 28: Boet efter Asta Lousen	0 kr.
Lb. nr. 29: Jens Jørgen Dyrbjerg	5.603 kr.
Lb. nr. 30: Carsten Munk-Pedersen	125.811 kr.
Lb. nr. 31: Hans Fløe Sørensen	24.462 kr.
Lb. nr. 32: Kent Bjarne Sørensen	37.473 kr.
Lb. nr. 33: Anne Marie Rybjerg Nielsen og Morten Rybjerg	6.000 kr.
Lb. nr. 34: Knud Andersen	3.700 kr.
Lb. nr. 35: Bjarne Schøler Sørensen	2.835 kr.
Lb. nr. 36: Annalyst A/S	8.062 kr.
Lb. nr. 37: Vagn Rask Jensen og Sonja Rask Møller	3.660 kr.
Lb. nr. 38: Hans Johansen Dam	1.860 kr.
Lb. nr. 39: Erik Toft	116.106 kr.
Lb. nr. 40: Fælleslod	4.875 kr.
Lb. nr. 41: Kristian Herman Andersen	83.906 kr.
Lb. nr. 42: Jens Jacob Janfelt	5.549 kr.
Lb. nr. 43: Mikkel Holm Mikkelsen og Turi Cramers	4.160 kr.
Lb. nr. 44: Hans Henrik Markociejski	86.059 kr.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har endvidere fastsat godtgørelse for sagkyndig bistand, jf. naturbeskyttelseslovens § 47.

Af den samlede erstatning på 3.806.335 kr. samt rente og tillagt godtgørelsesbeløb på 81.600 kr. afholder staten ved Miljø- og Fødevareministeriet tre fjerdedele og Aarhus Kommune og Skanderborg Kommune en fjerdedel, jf. naturbeskyttelseslovens § 49, stk. 3.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om erstatning i anledning af fredningen kan efter naturbeskyttelseslovens § 45 påklages til Taksationskommissionen af de, der har påklaget fredningsnævnets afgørelse af erstatningsspørgsmålet til nævnet, eller for hvis vedkommende nævnet har skærpet fredningsbestemmelserne eller nedsat erstatningen. Afgørelsen kan endvidere påklages af Aarhus Kommune, Skanderborg Kommune og af Miljø- og Fødevareministeren.

Klagefristen er fire uger fra den dag, Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er meddelt den klageberettigede, jf. naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 1. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag. Klage skal indgives til Miljø- og Fødevareklagenævnet, e-mail: mfkn@naevneneshus.dk, der videresender klagen til Taksationskommissionen, jf. § 45, stk. 4.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om godtgørelse kan ikke påklages, jf. naturbeskyttelseslovens § 47.

Afgørelsen er truffet af nævnet, jf. § 1 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet,² der har behandlet sagen i den læge afdeling, jf. § 3, stk. 1, nr. 9, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

² Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

1. Indledning

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del har den 16. januar 2016 truffet afgørelse om erstatning i anledning af fredningen af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune med et samlet beløb på 4.266.728 kr.

Fredningsnævnets afgørelse om erstatning er påklaget til Natur- og Miljøklagenævnet af en række lodsejere, jf. naturbeskyttelseslovens § 43.

Sagen er pr. 1. februar 2017 overgået til behandling i Miljø- og Fødevarerklagenævnet, jf. § 24, stk. 6 i lov om Miljø- og Fødevarerklagenævnet.

2. Fredningsnævnets behandling

Det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 40, stk. 1, at fredningsnævnets behandling af en fredningssag afsluttes med, at nævnet træffer afgørelse om, hvorvidt fredningen skal gennemføres samt afgør erstatningsspørgsmålet m.v., jf. lovens § 39.

Af naturbeskyttelseslovens § 39, stk. 1 fremgår det, at fredningsnævnet fastsætter erstatning til ejere, brugere og andre indehavere af rettigheder over de fredede ejendomme for det tab, som fredningen påfører dem. Der tilkendes ikke erstatning for fredning af offentligt ejede arealer, medmindre den fredede ejendom er erhvervet med henblik på midlertidig besiddelse. Det fremgår videre af lovens § 39, stk. 4, at erstatningsbeløb forrentes fra datoen for fredningsnævnets afgørelse, og indtil erstatningen udbetales, med en årlig rente, der svarer til Danmarks Nationalbanks diskonto. Under særlige omstændigheder kan fredningsnævnet fastsætte et andet begyndelsestidspunkt for forrentningen.

Det fremgår af afgørelsen, at fredningsnævnet har fastsat erstatningerne i overensstemmelse med fast praksis med udgangspunkt i takster, der kan reduceres eller bortfalde, bl.a. hvis arealet i forvejen er omfattet af naturbeskyttelseslovens generelle reguleringer, herunder lovens § 3. Taksterne er suppleret med tillæg, hvis størrelse er fastsat efter en konkret vurdering af fredningens betydning for arealet.

Fredningsnævnet har fastsat grunderstatningen til 3.600 kr. pr. ha.

Endvidere har fredningsnævnet fastsat følgende tillægserstatninger:

Fredningens § 3a om drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

Fredningsnævnet har tilkendt 60.000 kr. pr. ha til lysåbne arealer, lavbundsarealer, ekstensivt dyrkede arealer.

Det fremgår, at erstatningen primært er tilkendt de ekstensivt dyrkede arealer, der er beliggende nord for Tåstrup Sø, og som er kortlagt som

lavbundsarealer, men også andre mindre lysåbne arealer, der ikke er registreret som lavbundsarealer, men som ud fra arrondering og dyrkningshistorik er vurderet på baggrund af luftfotos er ekstensivt drevne arealer.

Fredningsnævnet har tilkendt 80.000 kr. pr. ha for lysåbne arealer, der ikke er lavbundsarealer.

Erstatningen er tilkendt de arealer, der ikke er kortlagt som lavbund, og hvor der på luftfotos er en tydelig dyrkningsmæssig historik.

Endvidere fremgår det, at der ikke er tilkendt erstatning for lysåbne arealer, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, da der med lov nr. 179 af 24. februar 2015 med virkning fra den 1. september 2017 indføres forbud mod gødskning og sprøjtning på sådanne arealer.

Fredningsnævnet har tilkendt 9.000 kr. pr. ha for begrænsninger i skovdriften.

For 15 års genopdyrkningsret (annullering), lysåbne arealer, lavbundsarealer, ekstensivt dyrkede arealer er tilkendt 60.000 kr. pr. ha.

For 15 års genopdyrkningsret (annullering), lysåbne arealer, ikke lavbundsarealer er tilkendt 80.000 kr. pr. ha.

Erstatningen tilkendes i samme niveau som øvrige omdriftsarealer.

For Rosenhaven er tilkendt 60.000 kr. pr. ha. Erstatningen tilkendes i samme niveau som lysåbne arealer, lavbundsarealer, ekstensivt dyrkede arealer, da arealet skal ekstensiveres efter ophør af drift til gartneriformål.

Fredningens § 3b om drift af natur- og skovarealer inden for Natura 2000

For konvertering af juletræer og øvrige nåletræer til løvtræer er tilkendt 15.000 kr. pr. ha.

For forbuddet mod skadevoldende kørsel eller udslæbning af træ på kulturhistoriske spor m.v. er tilkendt 2.000 kr. pr. ha.

Fredningsnævnet har ikke i øvrigt tilkendt erstatning, da driften efter fredningsbestemmelsens formulering skal ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende Natura 2000-plan og derfor ikke i sig selv medfører begrænsninger i driften.

Fredningens § 3c om landbrugsarealer med tilplantningsforbud

For forbud mod udsigtshæmmende beplantning er tilkendt 6.000 kr. pr. ha.

Fredningens § 5b om eksisterende veje og stier, der sikres

Fredningsnævnet har tilkendt 15 kr. pr. løbende meter for sikring af eksisterende stier.

Fredningens § 5c om anlæg af stier

Fredningsnævnet har tilkendt 60 kr. pr. løbende meter for etablering af nye stier.

Fredningens § 5d om parkering

For etablering af et parkeringsareal er tilkendt 150.000 kr. pr. ha.

Det fremgår af afgørelsen, at erstatningen er tildelt i en størrelsesorden, der nærmer sig handelsværdien, da indgrebet er meget omfattende i relation til arealets anvendelse.

På den baggrund har fredningsnævnet tilkendt følgende erstatninger:

Lb. nr. 1:	81.455 kr.
Lb. nr. 2:	38.123 kr.
Lb. nr. 3:	13.236 kr.
Lb. nr. 4:	1.042.025 kr.
Lb. nr. 5:	305.788 kr.
Lb. nr. 6:	25.018 kr.
Lb. nr. 7:	183.112 kr.
Lb. nr. 8:	30.617 kr.
Lb. nr. 9:	27.426 kr.
Lb. nr. 10:	11.913 kr.
Lb. nr. 11:	75.447 kr.
Lb. nr. 12:	56.040 kr.
Lb. nr. 13:	366.134 kr.
Lb. nr. 14:	240.031 kr.
Lb. nr. 15:	480.174 kr.
Lb. nr. 16:	3.600 kr.
Lb. nr. 17:	6.390 kr.
Lb. nr. 18:	3.966 kr.
Lb. nr. 19:	432.313 kr.
Lb. nr. 20:	6.888 kr.
Lb. nr. 21:	3.600 kr.
Lb. nr. 22:	3.600 kr.
Lb. nr. 23:	3.600 kr.
Lb. nr. 24:	47.059 kr.
Lb. nr. 25:	5.446 kr.
Lb. nr. 26:	97.128 kr.
Lb. nr. 27:	54.012 kr.

Lb. nr. 28:	3.600 kr.
Lb. nr. 29:	7.884 kr.
Lb. nr. 30:	123.397 kr.
Lb. nr. 31:	53.746 kr.
Lb. nr. 32:	50.192 kr.
Lb. nr. 33:	13.827 kr.
Lb. nr. 34:	5.980 kr.
Lb. nr. 35:	9.323 kr.
Lb. nr. 36:	18.259 kr.
Lb. nr. 37:	10.428 kr.
Lb. nr. 38:	7.732 kr.
Lb. nr. 39:	102.482 kr.
Lb. nr. 40:	9.004 kr.
Lb. nr. 41:	113.609 kr.
Lb. nr. 42:	3.600 kr.
Lb. nr. 43:	3.600 kr.
Lb. nr. 44:	85.924 kr.

Fredningsnævnet har samtidig tilkendt godtgørelse for sagkyndig bistand under fredningsnævnets behandling af sagen på i alt 84.562 kr.

3. Klager og bemærkninger hertil

Lb.nr. 2, Jesper Bærentzen og Conny Bennedsgaard, Rødlundvej 5, 8462 Harlev J, del af matr.nr. 29e Lillering By, Framlev og 3k smst, i alt 0,828 ha

Klager accepterer fredningen, men klager over, at den fastsatte erstatning for arealer omfattet af fredningens § 3a er for lav.

Klager har anført, at den fredede del af klagers agerjord – 0,39 ha – ikke er rentabel at dyrke og dermed reelt bliver uanvendelig. Erstatningskravet er på 165.000 kr. pr. ha.

Sagsrejserne har hertil bemærket, at erstatningsudmålingen skal følge de til enhver tid gældende takster som fastsat ved Taksationskommissionens og Natur- og Miljøklagenævnets praksis.

Lb.nr. 6, Knud Røgen, Søballevej 12, 8660 Skanderborg, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, i alt 5,741 ha, heraf 1,641 ha § 3, 4,1 ha fredskov m/ 196 m sten- og jorddiger, til rest 0,00 ha

Det er anført i klagen, at der ikke er givet erstatning, eller at der ikke er givet korrekt erstatning, for kørsel/udslæbning af træ på kulturhistoriske spor m.v., eksisterende stier samt lysåbne-, lavbunds-, og ekstensivt dyrkede arealer. Det er anført, at ikke alle eksisterende stier er indtegnet på fredningskortet, og dermed ikke medregnet i erstatningen.

Sagsrejsjerne har til klagen bemærket, at der forekommer spor af oldtidsagre på en del af matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, samt at der med fredningen bevares 255 meter af en eksisterende sti hen over den nordlige del af ejendommen.

Ejendommen er i sin helhed skovbevokset med undtagelse af et lysåbent areal, der er registreret som rigkær efter habitatdirektivet. Ejendommen er derfor ikke omfattet af de driftsmæssige restriktioner, som gør sig gældende for lavbundsjorder i omdrift, hvor driften i medfør af fredningen skal ekstensiveres.

Det er endvidere anført, at det ikke er alle stier på ejendommen, som fremgår af fredningskortet, da det ikke har været intentionen at sikre alle eksisterende stier bevaret med fredningen. Alene udvalgte stiforløb, som vurderes at være vigtige for, at man kan komme rundt i området, eller som giver adgang til særlige oplevelser, der er søgt bevaret.

Miljøstyrelsen har til klagen bemærket, at de arealer, hvor fredningsnævnet har fastsat forbud mod kørsel og udslæbning af træ på kulturhistoriske spor, er vist på kortbilag. Det er Miljøstyrelsens opfattelse, at fredningsnævnet alene har tilkendt erstatning for bestemmelser vedrørende kørsel og udslæbning af træ på kulturhistoriske spor til de arealer, der er indtegnet på Kulturkortet som ”arealer med særlige driftshensyn”. Da der ikke er sådanne arealer markeret på det pågældende areal, er lodsejeren ikke erstattet for forbuddet.

Miljøstyrelsen bemærker endvidere, at der er markeret en eksisterende sti over det pågældende areal. En sådan sti, hvis signatur også fremgår af fredningskortet, bør udløse erstatning med taksten for eksisterende sti.

For så vidt angår manglende erstatning for lysåbne-, lavbunds-, ekstensivt dyrkede arealer, bemærker styrelsen, at der ikke ses at være sådanne arealer på klagers arealer. Af den grund skal der ikke tilkendes erstatning herfor.

Lb.nr. 7, advokat Uffe Baller på vegne af Bodil Marie Dyrbjerg Christensen, Grethe Leth-Espensen, Lars Leth-Espensen, Harald Thomsen Jensen og Niels Jørn Thomsen, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, i alt 20,274 ha, hvoraf hele arealet er omfattet af fredskov, og som også rummer 10,512 ha omfattet af nbl § 18, 0,829 ha omfattet af nbl § 3 samt 125 m omfattet af beskyttede sten- og jorddiger, til rest 0,00 ha

Det er i klagen anført, at én af ejendommens ejere, Ole Brøndum, har valgt at lade sig repræsentere af Dansk Skovforening, jf. nedenfor, fordi der ikke er enighed mellem ejerne om fordelingen af andelene i samejet.

Det er i den forbindelse anført, at det i indlægget fra Dansk Skovforening fremgår, at særligt Ole Brøndums del af skoven er drevet intensivt efter

almindelig forstlig praksis. Klager har oplyst, at det er korrekt, at der er en forskel på, hvorledes forskellige dele af skoven har været udnyttet, men dette er ikke afgørende for erstatningsfastsættelsen for dyrkningsbegrænsningerne, idet erstatningen efter almindelige ekspropriationsretlige regler fastsættes efter drifts- og indtægtpotentialet og ikke efter den aktuelle faktiske udnyttelse.

Klager har henvist til, at det eksempelvis fremgår af praksis vedrørende jagtfredninger i henhold til naturbeskyttelsesloven, hvor erstatningen for mistet jagtleje udmåles ud fra markedsværdien, selvom den aftalte leje måtte være lavere (sag om oprettelse af vildtreservat på Saltholm, Taksationskommissionskendelse af 8. december 2014).

Det er oplyst, at klager har indgået aftale om at gøre brug af og henvise til indlæg af 10. februar 2016 fra Dansk Skovforening og tilslutter sig i den forbindelse, at fredningsnævnets afgørelse er både ufuldstændig og mangelfuld, og at der ikke gyldigt kan pålægges fremtidige uspecifikke dyrkningsbegrænsninger inden for Natura 2000-området. Det gælder i forhold til restriktionernes gyldighed og for ejernes mulighed for at fremsætte erstatningskrav, hvilket ikke er muligt på et sagligt grundlag, når driftsrestriktionerne er så upræcise. Derfor er det heller ikke muligt for den erstatningsfastsættende myndighed at udmåle en erstatning. Det er anført, at det er uacceptabelt, at fredningsnævnet undlader at tilkende erstatning for skovarealer inden for Natura 2000-områder, og at en erstatning på 15.000 kr. pr. ha for konvertering af løvtræer ikke er udtryk for fuldstændig erstatning under hensyn til, at der er tale om en jordbundstype, der er særlig godt egnet til nåletræer. Det gøres endvidere gældende, at der ikke er taget højde for øgede omkostninger til tilplantning med løv, samt at der er tale om et væsentligt indgreb, når der ikke længere må foretages sædvanlig skovning, kun plukhugst.

Det er klagers opfattelse, at grundtaksten bør forhøjes til 4.000 kr.

Lb.nr. 7, Dansk Skovforening på vegne af Ole Brøndum, jf. ovenfor

Det fremgår af klagen, at Ole Brøndum ejer den nordlige del af matriklen markeret som parcel 1, 2 og 3 på et vedlagt kort, og udgør i alt ca. 9 ha.

Klager har anmodet om, at erstatningsafgørelsen tilbagevises og hjemvises til fornyet behandling i fredningsnævnet på grund af væsentlige mangler.

Det er anført i klagen, at der ikke ydes erstatning for skovarealer beliggende i Natura 2000-området, da driften efter fredningsbestemmelsens formulering skal ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende Natura 2000-plan og derfor ikke i sig selv medfører begrænsninger i driften efter fredningen. Det er klagers opfattelse, at fredningens formulering medfører, at ejeren er forpligtet til at efterleve bestemmelserne for Natura

2000-området fastlagt i handleplanen, uden at disse er specifikke for arealer og uden mulighed for at indgå de aftaler om driften, der ellers er grundlaget for implementering af handleplanerne generelt. Efter klagers opfattelse er denne slutning ikke korrekt, og grundlaget for erstatningsudmålingen er derfor forkert.

Det er endvidere anført, at en ejer kun har pligt til at efterleve de særlige driftskrav i Natura 2000-området, hvis ejer indgår en 20-årig driftsaftale med Naturstyrelsen om en konkret og særlig drift af de pågældende arealer (årlig tilskudsudbetaling i 20 år), eller hvis ejer ikke ønsker at indgå en sådan aftale og herefter bliver meddelt påbud om en særlig drift af arealet. Et sådant påbud er evigtvarende, og der ydes en engangserstatning. I begge situationer ydes der ejer tilskud/erstatning for de rådighedsindskrænkninger, der følger af Natura 2000-forpligtelsen.

Klager har anført, at fredningsnævnet således ikke kan – under henvisning til, at ejer måtte have en pligt til at drive arealerne på en bestemt måde – afskære ejer en erstatning fra fredningskendelsen.

I forhold til kravet om konvertering af nåletræer og juletræer til løvskov ved normal omdriftsalder er der fastsat en erstatning på 15.000 kr. pr. ha. Der synes ikke i dette taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt godt egnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være til tilplantning med løv efter nål. Samtidig ligger en stor del af det samlede nåletræsareal i Ole Brøndums del af skoven, hvilket der ikke er taget højde for i erstatningsudmålingen, som blot er lavet samlet og derefter fordelt forholdsmæssigt.

Efter klagers opfattelse, bør klagenævnet så vidt angår erstatningsspørgsmålet hjemvise sagen til fornyet behandling i fredningsnævnet for den del, der vedrører driften af skov inden for Natura 2000-området (§ 3b).

Sagsrejserne har til klagen bemærket, at virkemidlet til udmøntning af Natura 2000 planens retningslinje for skovdriften og den efterfølgende handleplan er indgåelse af aftaler mellem lodsejere og myndigheder på baggrund af de puljer, som afsættes hertil. Handleplanen må ikke være så konkret, at den foregriber det præcise indhold i de aftaler, som myndighederne skal indgå med lodsejerne. Det er endvidere anført, at Natura 2000-planer og Natura 2000-handleplaner er bindende for myndighederne, men ikke for private lodsejere. Det er ikke intentionen med formuleringen i fredningsafgørelsens § 3b at ændre herved. Det er derfor fortsat myndighedernes ansvar at sikre, at der opnås en naturtypebevarende drift. Handleplanen ses ikke at være så specifik, at der ikke vil kunne opnås tilskud eller erstatning som følge af aftaler eller påbud om særlig drift.

Det er ikke sagsrejsernes intention at afskære lodsejerne fra at modtage tilskud eller erstatning som følge af aftaler eller påbud om særlig drift

efter en Natura 2000-plan eller -handleplan. Hvis klagenævnet vurderer, at det er tilfældet med den nuværende formulering af § 3b, vil sagsrejserne foreslå bestemmelsen justeret.

Dansk Skovforening har afgivet supplerende bemærkninger i brev af 18. august 2017. Det fremgår heraf, at en fredningserstatning kan og skal ses helt uafhængig af, om der på arealet er foretaget en Natura 2000-udpegning og kortlægning eller ej. Ifølge loven skal pålagte restriktioner i en fredning erstattes fuldt ud i forhold til en situation, hvor der ikke er pålagt restriktioner af nogen art. Dette princip ændres ikke ved, at der med andre reguleringer *kan* pålægges driftsrestriktioner på en ejendom.

Som eksempel anfører klager, at et krav om en bestemt driftsform stillet i en fredningskendelse, der eventuelt er enslydende med de driftskrav, der aktuelt måtte blive stillet i en plan for et Natura 2000-område, medfører, at der ikke efterfølgende vil kunne ydes tilskud efter Natura 2000-beskyttelsen via de nuværende tilskudsordninger.

Fredningen skal derfor i denne situation yde ejeren fuld og hel kompensation for de pålagte – evigtvarende – driftsrestriktioner. Det anføres endvidere af klager, at det kan være risikabelt at henvide til driftsrestriktioner beskrevet i en Natura 2000-plan, da fredningen i givet fald vil skulle ændres, såfremt der måtte ske ændringer i driftsvilkårene til beskyttelsen af Natura 2000-værdierne.

Advokat Uffe Baller på vegne af lb.nr. 4, 5, 14, 15, 19 og 31

Der klages over den udmålte erstatning.

Generelt for klagerne er det anført, at det af fredningskendelsen fremgår, at fredningen omfatter et større areal end det, der er tilkendt erstatning for. Det er ikke muligt at se, hvilke arealer der er holdt uden for erstatningen, differentieringen heraf i forhold til de enkelte arealer, og med hvilken begrundelse erstatningen er fordelt på de enkelte arealer.

Endvidere har nogle lodsejere fået tilkendt erstatning for enkelte poster, som andre ikke har fået kompenseret, uden at det fremgår, hvad der er lagt til grund for denne forskelsbehandling. Som eksempel anføres at lb.nr. 19 og 31 er kompenseret for udsigtshæmmende beplantning, mens det ikke er tilfældet for de øvrige lodsejere.

Det fremgår af klagen, at grundtaksten bør fastsættes til 4.000 kr., subsidiært til 3.800 kr., idet der ved fastsættelsen bør tages højde for prisudviklingen.

For så vidt angår de lysåbne arealer er der i klagen sammenlignet med andre sager benævnt ”genopdykningsret” med samme erstatningsniveau, og hvor der er fastsat en erstatning på 60.000 kr. pr. ha.

Klager har henvist til Taksationskommissionens kendelse af 22. december 2009 i en analog fredningssag ved Jammerbugten. Det fremgår af klagen, at der i denne sag blev tilkendt erstatning på 120.000 kr. pr. ha som følge af værdinedgangen med udgangspunkt i en førpris, som antages at ligge under den gennemsnitlige landbrugspris i området på 200.000 kr. pr. ha for god landbrugsjord. I sagen blev der tilkendt en erstatning på 200.000 kr. pr. ha for jord af højeste bonitet.

Det er anført i klagen, at god landbrugsjord ved Aarhus koster minimum 200.000 kr. pr. ha, og hvis man antager, at der skal ske et nedslag heri på grund af boniteten, skal erstatningen i hvert fald sættes tilsvarende sagen fra Jammerbugten på 120.000 kr. pr. ha. Det fremgår endvidere, at boniteten kun har betydning, hvis man vil dyrke korn. Alle lodsejerne i området er planteavlere, hvorfor man kan vælge at dyrke græs og sælge det med samme udbytte som ved jord af højeste bonitet. De mindre arealer, der kan blive vandlidende, kan fortsat dyrkes normalt ved at lede vandet væk med pumper, således som det har været tilfældet for flere sådanne arealer i området. Hertil kommer, at arealerne er dræned.

Det fremgår, at klager har noteret sig Naturstyrelsens bemærkninger om, at fredningsbestemmelserne forekommer at være "unødvendig restriktiv", men at "en erstatning på 140.000 kr. pr. hektar er dog høj ...". Efter klagers opfattelse mener Naturstyrelsen, at den tilkendte erstatning er utilstrækkelig. På den baggrund er det klagers opfattelse, at erstatningen bør være 140.000 kr. pr. ha, subsidiært 120.000 kr. pr. ha som fastslået i sagen fra Jammerbugten.

Klager har anført, at der ikke er tilkendt erstatning for forringet jagt som følge af forbuddet mod vildt- og tilskuds fodring, som har fundet sted både udenfor og inden for naturbeskyttede områder. Klagenævnet bør derfor fastsætte en skønsmæssig erstatning herfor. Klager har henvist til et vedlagt notat fra Danmarks Jægerforbund, hvoraf fremgår, at værdinedsættelsen i en sådan situation skønnes at udgøre 25 % af jagtlejen, dog kun 15 % for arealer, der kun er omfattet af forbuddet mod udsætning.

Klager har endvidere henvist til, at det fremgår af notatet, at den årlige jagtlejeværdi i området omkring Tåstrup Sø er 600-900 kr. pr. ha, eller i gennemsnit 750 kr. pr. ha, hvilket således bør danne grundlag for beregning af forringelsen af jagtlejeværdien uafhængigt af, om jagten lejes ud eller ikke, idet erstatningen ifølge praksis beregnes ud fra den potentielle og ikke aktuelle leje.

Klager har gjort opmærksom på, at der generelt med fredningskendelsen er pålagt fremtidige driftsbegrænsninger i Natura 2000-områderne. Fredningskendelsen indeholder imidlertid ikke en konkret, individualiseret beskrivelse af fredningsindholdet på dette punkt, og en sådan diffus fredningsbestemmelse er ugyldig, hvorfor det ikke er muligt at opgøre et sag-

ligt begrundet erstatningskrav på så usikkert et grundlag. Fredningsmyndigheden opfordres til at forholde sig hertil.

Bemærkninger særligt vedrørende de enkelte lodsejere:

Lb.nr. 4, Annemarie Pedersen, Tåstrup Søvej 1, 8462 Harlev J, matr.nr. 4ae Lillering By, Framlev, del af 7 a Tåstrup By, Harlev, 7g, 7f og 9v smst, i alt 23,018 ha, heraf 3,898 ha omfattet af naturbeskyttelseslovens § 16/18 og 7,218 ha omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Klager har anført, at lb.nr. 4 alene er tilkendt erstatning for grundtaksten og lysåbne arealer og således ikke for Rosenhaven. Erstatningen herfor synes fejlagtigt tilkendt en anden lodsejer.

Samtidig er det anført, at den tilkendte erstatning på 60.000 kr. for Rosenhaven er for lav og bør fastsættes til 140.000 kr. pr. ha. Der er ikke givet nogen begrundelse for erstatningens størrelse.

Det fremgår, at lb.nr. 4 har et skovareal uden for Natura 2000-området på ca. 0,5 hektar, der, som følge af fredningen, afskærer lodsejeren fra rydning og etablering af eksempelvis en juletræskultur, hvilket bør erstattes med minimum 15.000 kr. pr. ha, som det er sket i andre af sagerne. Det gøres dog gældende, at dette niveau er for lavt, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være til tilplantning. Desuden kompenseres der ikke tilstrækkeligt for, at det ikke længere er muligt at foretage sædvanlig skovning, kun pluk-hugst.

Klager har oplyst, at forpagteren af lb.nr. 4's areal så sig nødsaget til at opsigte forpagtningen, da det fulgte af fredningsforslaget, at der fra dettes offentliggørelse ikke længere måtte ske dyrkning i sædvanlig omdrift, dvs. med gødning, sprøjtning, sædskifte mm. Dermed var arealet uanvendeligt til landbrugsdrift. Forpagtningsafgiften var på 4.200 kr. pr. ha, i alt 58.800 kr. for det forpagtede areal.

Det fremgår af klagen, at lb.nr. 4 har et direkte tab på 117.600 kr. for de to år, der er gået fra fredningsforslagets offentliggørelse til fredningsnævnets erstatningskendelse. Et sådant tab skal erstattes ud fra almindelige ekspropriationsretlige grundsætninger.

Lb.nr. 5, Henrik Baunvig, Harlev Kirkevej 2, 8462 Harlev J, matr.nr. 29f Lillering By, Framlev, 29c, 2y og 20b smst, i alt 10,734 ha

Klager har oplyst, at det eksisterende stiforløb ikke udgør 287 meter som anført, men ca. 600 meter.

Det fremgår af klagen, at arealet beskrevet under ”Konvertering til løvtræer” er fejlagtigt angivet til 0,14 ha, men udgør ca. 1 ha. Heraf udgør juletræer ca. 0,7 ha, der skal erstattes med et større beløb end nåletræer til produktion af tømmer.

Klager har endvidere anført, at erstatningsniveauet på 15.000 kr. er for lavt, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være ved tilplantning. Desuden kompenseres der ikke tilstrækkeligt for, at det ikke længere er muligt at foretage sædvanligt skovning, kun plukhugst.

Lb.nr. 14 – Patricia S. Nielsen og Mads S. Vinding, Bøgebakken 15, 8462 Harlev J, matr.nr. 2e Lillering By, Framlev, 4q, 44a, 44d og 44d smst., i alt 4,581 ha

Det fremgår af klagen, at de nye stier på ejendommen er korrekt opgjort, men at der ikke som påstået er taget hensyn til et stiudlæg, der ligger på naboejendommens jord, og som løber langs skellet til lb.nr. 14's ejendom direkte op til haveanlæg og dermed tæt på bygningerne, hvilket også er påpeget af Aarhus Kommune. Klager har anført, at det følger af almindelige ekspropriationsretlige grundsætninger, at ulemper fra et ekspropriativt indgreb skal erstattes, uanset om de hidrører fra naboejendommen på grundlag af naboretlige regler. Det er oplyst, at stien har en strækning på 203 meter, som skal erstattes med en højere takst end de sædvanlige 60 kr. pr. løbende meter på grund af den tætte beliggenhed ved bygningerne.

Endvidere fremgår det af klagen, at erstatning for arealer omfattet af skovdrift blev fastsat på grundlag af 0,163 ha á 9.000 kr., hvortil bemærkes, at lodsejerens skovarealer udgør 0,228 ha, hvilket fredningsmyndigheden må få verificeret, og at prisen på 9.000 kr. er baseret på ældre praksis, hvorfor erstatningen bør forhøjes. I andre lignende sager har fredningsnævnet fastsat erstatningen til 15.000 kr. pr. ha. Det er ikke muligt ud fra fredningskendelsen at se, hvorpå denne forskelsbehandling beror.

Klager har anført, at også en erstatning på 15.000 kr. pr. ha er for lav, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være ved tilplantning. Erstatningsbeløbet tager heller ikke højde for det tab, der lides ved, at det ikke længere er muligt at foretage sædvanlig skovning, men kun plukhugst.

Lb.nr. 15 – Ole Vest Jensen, Tåstrupvej 115, 8462 Harlev J, matr.nr. 4d Lillering Framlev, 32b, 24c smst, 4l Tåstrup By, Harlev, 11am og del af 30b smst., i alt 16,537 ha

Det fremgår af klagen, at der under ”lysåbne arealer” tilsyneladende ikke er tilkendt erstatning for arealer omfattet af naturbeskyttelseslo-

vens § 3, hvilket er forkert i denne sag, fordi der forud for arealernes § 3-status foreligger MVJ-aftaler, som bekræftet af Aarhus Kommune ved brev af 20. oktober 2014 til lb.nr. 15.

MVJ-aftalerne er fortsat i kraft, og allerede derfor kan de heraf omfattede arealer ikke blive omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, jf. naturtypebekendtgørelsen. Der skal for disse arealer tilkendes samme erstatning som for øvrige lysåbne arealer.

Det betyder, at de arealer, der skal erstattes, ikke udgør 6,87 ha, men 9,66 ha.

Det er anført, at erstatning for arealer omfattet af skovdrift blev fastsat på grundlag af 0,163 ha á 9.000 kr. Klager har hertil bemærket, at skovarealerne udgør 0,228 ha, hvilket fredningsmyndigheden må få verificeret. Det er endvidere anført, at prisen på 9.000 kr. er baseret på ældre praksis, hvorfor erstatningen bør forhøjes. I andre lignende sager har fredningsnævnet fastsat erstatningen til 15.000 kr. pr. ha. Det er ikke muligt ud fra fredningskendelsen at se, hvorpå denne forskelsbehandling beror.

Efter klagers opfattelse er også en erstatning på 15.000 kr. pr. ha for lav, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være til tilplantning. Erstatningsbeløbet tager heller ikke højde for det tab, der lides ved, at det ikke længere er muligt at foretage sædvanlig skovning, men kun plukhugst.

Klager har ikke fået tilkendt erstatning for forbud mod udsigtshæmmende beplantning, hvilket skal kompenseres som tilfældet er med andre lods ejere. Klager har anført, at det er et gennemgående indgreb i området.

Endelig har klager anført, at der skal fastsættes fuldstændig erstatning for volieren, hvor der for fredningsnævnet var fremlagt en specificeret erstatningsopgørelse på 24.318 kr., som uden nærmere begrundelse er nedsat til 10.000 kr. Klager har selv stået for udførelsen af arbejdet. For fuldstændighedens skyld har klager nu indhentet et tilbud fra et tømrerfirma lydende på 74.095 kr. + moms, i alt 92.618,75 kr. Klager har således sparet fredningsmyndigheden for en erstatning på ca. 70.000 kr., hvorfor det er åbenbart urimeligt, at fredningsnævnet har reduceret tabet fra 24.318 kr. til 10.000 kr. uden nogen form for begrundelse.

Lb.nr. 19 – Tom Holmen Hansen, Tåstrupvej 111, 8462 Harlev J, matr.nr. 3k Tåstrup By, Harlev, 2n, del af 2a sms., i alt 12,159 ha, heraf § 3, § 16/18, fredskov, beskyttede jord- og stendiger

Det fremgår af klagen, at erstatning for arealer omfattet af skovdrift blev fastsat på grundlag af 0,163 ha á 9.000 kr. Klager har hertil bemærket, at skovarealer udgør 0,228 ha, hvilket fredningsmyndigheden må få verifi-

ceret. Efter klagers opfattelse er taksten på 9.000 kr. baseret på ældre praksis, hvorfor erstatningen bør forhøjes. I andre lignende sager har fredningsnævnet fastsat erstatningen til 15.000 kr. pr. ha. Det er ikke muligt ud fra fredningskendelsen at se, hvorpå denne forskelsbehandling beror.

Det er anført, at også en erstatning på 15.000 kr. pr. ha er for lav, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være til tilplantning. Erstatningsbeløbet tager heller ikke højde for det tab, der lides ved, at det ikke længere er muligt at foretage sædvanlig skovning, kun plukhugst.

Lb.nr. 31- Hans Fløe Sørensen, Stenskovvej 70, 8464 Galten, matr.nr. 5d Stjær By, Stjær og 5f sms, i alt 3,566 ha, heraf § 3, § 16/18

Klager har konstateret, at han alene er tilkendt erstatning for grundtaksten og udsigtshæmmende beplantning, hvortil kommer – fejlagtigt – erstatning for Rosenhaven, som vedrører en anden lodsejer.

Det fremgår af klagen, at der ikke er ydet erstatning for et engareal ned mod søen på 3,3 ha, som klager efter fredningsnævnet er afskåret fra at udnytte til eksempelvis etablering af en juletræskultur. Der bør derfor fastsættes en erstatning herfor med minimum 15.000 kr. pr. ha, som er tilkendt i andre sager. Klager har anført, at dette niveau også er for lavt, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være til tilplantning.

Der er ikke ydet erstatning for udlæg af to nye stier tæt på ejendommen. Det drejer sig om ca. 75 meter.

Efter klagers opfattelse skal der ydes erstatning for totalt tab af jagten. Det skyldes, at ejendommen nu er omgivet af stier på tre sider, som ikke må spærres af for offentligheden, og som samtidig udelukker, at der ikke kan drives jagt fra ejendommen på forsvarlig måde. Klager har henvist til sit indlæg til fredningsnævnet, hvor klager ønsker en erstatning på 10.000 kr. pr. år for det berørte jagtareal, hvilket kapitaliseret svarer til 200.000 kr. (faktor 20). Efter klagers opfattelse er dette i overensstemmelse med den praksis, der er fulgt i andre fredningssager, hvor der gøres indgreb i jagten.

Jagtindgrebet berører et areal på ca. 3,3 ha omkranset af skov og levende hegn med egen sø, vildtremiser og åben mark. Der forefindes al slags vildt, og arealet har således de optimale egenskaber for et godt jagtpotentiale.

Miljøstyrelsens bemærkninger

Miljøstyrelsen har til klagerne bemærket, at grundtaksten fastsættes af klagenævnet på baggrund af beregning fra SKAT. Grundtaksten i de konkrete sager følger tidspunktet for fredningsnævnets afgørelse.

Der er i flere af klagerne anført, at fredningen for flere lodsejeres vedkommende omfatter et større areal, end der er tilkendt erstatning for.

Miljøstyrelsen har læst fredningsnævnets afgørelse om erstatning på den måde, at der for hver enkelt lodsejer indledningsvist er angivet, hvor stort det samlede fredede areal er. Herefter fremgår det, at fredningsnævnet yder grundtakst for hele det omhandlede areal. Hvis der på ejendommen herudover er arealer, der pålægges særlige restriktioner, fremgår det efterfølgende – både med restriktion, arealstørrelse og anvendt takst – samt samlet erstatning herfor. Afslutningsvist erstattes eventuelle stier på ejendommen. Hvis man sammentæller arealet med tillægstakster giver dette ikke nødvendigvis det samlede areal, hvilket skyldes, at der også kan være arealer, der ikke pålægges særlige restriktioner.

Miljøstyrelsen har videre bemærket, at det af § 3b i fredningsnævnets afgørelse bl.a. fremgår, at driften af skov- og naturarealer indenfor Natura 2000-området skal ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende Natura 2000-plan og deraf følgende statslige og kommunale handlingsplaner. Styrelsen har tidligere foreslået fredningsnævnet en sådan bestemmelse for at præcisere, at fredningen ikke medfører yderligere restriktioner i Natura 2000-området. Klagerne tyder imidlertid på, at dette kan misforstås. Styrelsen foreslår således, at det overvejes hvorvidt første afsnit i § 3b kan udgå.

Miljøstyrelsen har om erstatningen for Rosenhaven bemærket, at det først er ved ophør af den nuværende drift som udstillingshave og gartneriformål, at arealet skal overgå til naturareal. Styrelsen vurderer derfor, at erstatningen er passende.

Det er bemærket om klagen fra lb.nr. 14, at der ikke er ydet erstatning for et stiforløb på naboejendommen, hvor stien forløber rundt om bygningerne. Det er påpeget af Miljøstyrelsen, at det imidlertid fremgår af fredningsnævnets afgørelse, at ejerne af ejendommen selv har været med til at foreslå det ændrede stiforløb, som er rykket længere væk fra ejendommens privatsfære. Styrelsen har derfor vurderet, at der ikke er anledning til at give ulempeerstatning for stiforløbet på naboejendommen.

Miljøstyrelsen har bemærket vedrørende klagen fra lb.nr. 31 om et engareal, der ikke fremover kan udnyttes til juletræskultur, at et areal beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3 – uanset fredning– ikke kan udnyttes til juletræskultur.

Øvrige bemærkninger

Miljøstyrelsen er blevet opmærksom på, at fredningsnævnet i forbindelse i erstatningsafgørelsen har anvendt taksterne på en anden måde, end klagenævnet sædvanligvis gør. Miljøstyrelsen anbefaler, at brugen af takster følger klagenævnets sædvanlige praksis.

Styrelsen har konstateret, at fredningsnævnet har tilkendt grundtakst for alle de omhandlede arealer og har i den forbindelse bemærket, at det er klagenævnets praksis, at der ikke tilkendes grundtakst for arealer, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, fredskovspligt eller allerede fredede arealer, og at der kun tilkendes halv grundtakst til arealer, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 16 og § 18, og som ikke samtidig er omfattet af ovenstående.

Dansk Skovforening har på vegne af Ole Brøndum, lb.nr. 7 i høringsvar af 13. april 2018 anført, at foreningen formoder, at der ikke ydes erstatning efter fredningen, hvis der i skovloven og museumsloven er generelle forbud, som også er indeholdt i fredningen.

Dansk Skovforening har henvist til kulturkort udarbejdet af Slots- og Kulturstyrelsen og redegjort for reglerne for skovdrift på højryggede agre.

Dansk Skovforening har bemærket, at SKAT i sit notat har vurderet, at ejeren pålægges yderligere forpligtelser i forbindelse med forbud mod udslæbning m.v. Foreningen har endvidere bemærket, at konverteringskravet fra nål til løv fortsat bør udløse erstatning.

4. Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger og afgørelse

I sagens behandling har deltaget Miljø- og Fødevarerklagenævnets medlemmer: Birgitte Egelund Olsen (formand), landsdommer Henrik Twilhøj og de læge medlemmer Pelle Andersen-Harild, Per Nørhave og Jens Vibjerg.

Efter naturbeskyttelseslovens § 39, stk. 1, fastsættes der erstatning til ejere af rettigheder over en fredet ejendom for det tab, som fredningen påfører dem.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har enstemmigt vedtaget en grundtakst på 3.700 kr. pr. ha, og der fastsættes en mindsteerstatning svarende til grundtaksten på 3.700 kr. pr. ha for arealer omfattet af grundtakst, jf. nedenfor vedrørende reduktion og bortfald af erstatning.

Grundtaksten reguleres årligt på baggrund af udviklingen i forbrugerprisindekset og prisudviklingen på landbrugsejendomme. Grundtaksten for 2016 er anvendt, idet den følger tidspunktet for fredningsnævnets afgørelse.

I overensstemmelse med fast praksis tilkendes ikke grunderstatning for arealer, som efter lovgivningen allerede er omfattet af erstatningsfri regulering. Medmindre der foreligger særligt byrdefulde forhold i fredningen, som går ud over de restriktioner, der allerede følger af lovens bestemmelser, er der derfor ikke praksis for at tilkende erstatning for arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, § 8 og § 15. Ligeledes er praksis, at der ikke tilkendes erstatning for arealer omfattet af forbudsbestemmelser om fredskov i skovloven og om sten- og jorddiger i museumslovens § 29.

For arealer omfattet af bestemmelser i naturbeskyttelseslovens § 16 og § 18 tilkendes der efter praksis alene halv grundtakst, hvis de pågældende arealer ikke tillige er omfattet af de øvrige nævnte bestemmelser.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at der ikke foreligger særligt byrdefulde forhold i fredningen, der ligger ud over de restriktioner, der allerede følger af de generelle beskyttelsesregler. Der er således ikke grundlag for at tilsidesætte praksis.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har enstemmigt vedtaget, at der i overensstemmelse med praksis ikke tilkendes erstatning for arealer, der allerede er omfattet af en fredning, hvis den eksisterende fredning er omfattet af tilsvarende bestemmelser og restriktioner.

Det er nævnets vurdering, at der ikke med fredningen tilføres yderligere restriktioner inden for den eksisterende fredning.

Tillægstakster:

Stier

I overensstemmelse med praksis har Miljø- og Fødevareklagenævnet enstemmigt vedtaget at fastsætte erstatningen for fastholdelse af eksisterende stier til 15 kr. pr. løbende meter.

Ligeledes i overensstemmelse med fast praksis har nævnet vedtaget at fastsætte erstatningen for etablering af nye stier til 60 kr. pr. løbende meter.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har fastsat følgende tillægserstatninger:

Fredningens § 3a om lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

For lysåbne arealer, ikke lavbundsarealer tilkendes 120.000 kr. pr. ha.

Erstatningen tilkendes for de arealer, der ikke er kortlagt som lavbund, og hvor der på luftfotos ses en tydelig dyrkningsmæssig historik, jf. kortbilag 2a.

Lysåbne arealer, højtliggende lavbundsarealer, ekstensivt dyrkede arealer 60.000 kr. pr. ha. Erstatningen tilkendes for de arealer, der er kortlagt som lavbundsarealer, og hvor luftfotos viser, at det ud fra arrondering og dyrkningshistorik vurderes, at arealerne er og har været ekstensivt drevne. Arealerne er fortrinsvis beliggende nord for Tåstrup Sø. Erstatningen vedrører også andre mindre lysåbne arealer, der ikke er registreret som lavbund, men hvor luftfotos viser samme historik, jf. kortbilag 2a og 2b.

Lysåbne arealer, lavtliggende lavbundsarealer i kote 12 og derunder 25.000 kr. Erstatningen er tilkendt for lavbundsarealer, hvor dyrkningshistorikken på luftfotos viser, at arealerne er og gennem længere tid har været vanskeligt dyrkbare, jf. kortbilag 2b.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet bemærker, at nævnet har gennemgået tilgængelige luftfotos over området med lysåbne lavbundsarealer tilbage til 1995. Nævnets vurdering er sket på baggrund af forekomster af dyrkningsspor fra intensiv drift - bl.a. vegetationsløse/tilsåede jorder, spor efter landbrugsmaskiner, vegetation med mørkegrønne farver m.v.

For annullering af 15 års genopdyrkningsret (MVJ) tilkendes erstatning i samme niveau som øvrige omdriftsarealer. For lysåbne arealer, ikke lavbund tilkendes 120.000 kr. pr. ha. For lysåbne arealer, højtliggende lavbundsarealer tilkendes 60.000 kr. og for lysåbne arealer, lavtliggende lavbundsarealer tilkendes 25.000 kr. pr. ha.

For begrænsninger i skovdriften tilkendes 10.000 kr. pr. ha.

Som konsekvens af at arealet "Rosenhaven" udgår af fredningen, bortfalder erstatningen.

Fredningens § 3b om natur- og skovarealer inden for Natura 2000

For konvertering af juletræer og øvrige nåletræer til løvtræer tilkendes efter nævnets praksis 15.000 kr. pr. ha.

For forbud mod skadevoldende kørsel eller udslæbning af træ på kulturhistoriske spor mv. tilkendes i overensstemmelse med nævnets praksis 2.000 kr. pr. ha.

Fredningens § 3c om landbrugsarealer med tilplantningsforbud

For forbud mod udsigtshæmmende beplantning tilkendes i overensstemmelse med Miljø- og Fødevarerklagenævnets praksis 6.000 kr. pr. ha.

Fredningens § 5d om parkeringsareal på matr.nr. 24b Stjær By, Stjær – 8 biler

For konvertering af areal til p-plads tilkendes 170.000 kr. pr. ha. med samme begrundelse som fredningsnævnet.

Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger til de enkelte klagepunkter:

Fredningens § 3a

Det er i klagen anført, at lb.nr. 4, 14, 15, 19 har fået tilkendt forkert takst. Lodsejerne har fået tilkendt 9.000 kr., men burde rettelig have 15.000 kr. Lb.nr. 4 har ikke fået tilkendt erstatning for skovareal udenfor Natura 2000-område. Lodsejerne har indsendt høringssvar med kortbilag, der viser, hvor lodsejerne har skovareal.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet bemærker hertil, at taksten på 15.000 kr. er en konverteringserstatning for særligt kortlagte arealer i Lillering Skov samt en enkelt matrikel i Stjær Stenskov omfattet af fredningens § 3b.

Erstatningen for begrænsninger i skovdriften er omfattet af fredningens § 3a og tilkendes for arealer beliggende udenfor Natura 2000-området.

Nævnet bemærker, at ingen af klagerne er omfattet af konverteringskravet i § 3b.

Nævnet bemærker endvidere, at skovområderne for henholdsvis matr.nr. 4ae og 44d Lillering By, Framlev ligger i Natura 2000-området, og hverken lb.nr. 4 eller 14 har skovarealer uden for Natura 2000. Lb.nr. 14 har dog fået tilkendt erstatning herfor. Lb.nr. 13, som har et skovareal beliggende op til lb.nr. 14, har derimod ikke fået tilkendt erstatning. Lb.nr. 30 har ligeledes ved en fejl fået tilkendt erstatning for begrænsning i skovdriften for et areal beliggende indenfor Natura 2000-området på matr.nr. 5bd Stjær By.

Lb.nr. 4 har anført, at der er lidt et tab for den periode, hvor sagen blev behandlet i fredningsnævnet på grund af gødsknings- og sprøjteforbuddet. Efter det oplyste blev en forpagtningsaftale opsagt.

Efter naturbeskyttelseslovens § 37, stk. 2, må der ikke foretages noget, som strider mod de foreslåede fredningsbestemmelser, når der er foretaget offentlig bekendtgørelse af sagens rejsning. Forslag til fredningsbestemmelser, der indebærer indgreb i den aktuelle drift eller udnyttelse af en ejendom, har dog først virkning, når det er endeligt afgjort, at fredningen skal gennemføres. Hvis bestemmelserne skal have retsvirkning, mens fredningssagen verserer, skal det fremgå af fredningsforslaget, jf. stk. 3.

Det fremgår ikke af fredningsforslaget, at gødsknings- og sprøjteforbuddet skulle have haft retsvirkning under fredningsnævnets behandling af sagen.

Endvidere traf fredningsnævnet afgørelse om, at gødsknings- og sprøjteforbuddet ikke skulle have retsvirkning under sagens behandling, jf. § 37, stk. 4.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at fredningsbestemmelsernes indgreb i den aktuelle drift først fik retsvirkning med fredningsnævnets vedtagelse af fredningen den 16. januar 2016, og at der således ikke kan være lidt et tab i perioden, hvor sagen blev behandlet i fredningsnævnet.

Lb.nr. 15 har anført, at han ikke har fået tilkendt korrekt erstatning for MVJ-arealer.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at Aarhus Kommune i afgørelse af 20. oktober 2014 har fastslået, at eng- og mosearealer på matr. nr. 32b Lillering By, Framlev og 30b Tåstrup By, Harlev, som overlapper med MVJ-aftalearealerne, ikke kan vokse ind i beskyttet § 3. Undtagelsen gælder indtil et år efter aftaleperiodens udløb. For de øvrige naturarealer på ejendommen gælder § 3-beskyttelsen stadig.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at arealerne er registreret i overensstemmelse med afgørelsen fra kommunen.

Fredningens § 3c

Flere af klagerne har anført, at de ikke har fået tilkendt erstatning for ud-sigtshæmmende beplantning på 6.000 kr. pr. ha.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at det kun er ganske få ejendomme, som er omfattet af den pågældende bestemmelse i § 3c, hvilket fremgår af delområdekort 2. Der er ingen af klagerne, som har ejendomme inden for disse arealer, hvorfor de ikke har fået tilkendt erstatning.

Lb.nr. 31 har klaget over, at fredningen umuliggør tilplantning med juletræer på et engareal.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at det pågældende engareal er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, hvorfor der allerede efter de generelle regler er forbud mod tilplantning.

Fredningens § 4

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at stiforløbet på naboarealet ved lb.nr. 31 ikke påfører lodsejeren sådanne gener, at der bør tilkendes særlig ulempeerstatning.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at stiforløbet ved lb.nr. 14 ikke er så særligt byrdefuldt for lodsejerne, at der skal tilkendes en ulempeerstatning.

Lb.nr. 15 har krævet erstatning for flytning af voliere på 24.318 kr. Det fremgår af fredningsnævnets erstatningsafgørelse, at fredningsnævnet bad om dokumentation for afholdte udgifter. Klager fremlagde dokumentation for indkøb af materialer for 3.368,54 kr., hvorefter fredningsnævnet skønsmæssigt fastsatte erstatningen til 10.000 kr.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ikke anledning til at tilsidesætte fredningsnævnets skøn. Det forhold, at klager har indhentet et tilbud hos en tømrer efterfølgende for at illustrere, hvad tabet kunne have været, ændrer ikke herved.

Lb.nr. 6 har klaget over manglende erstatning.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at klager har en eksisterende sti på sin ejendom, som bør udløse erstatning.

4.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om erstatning

Idet Fredningsnævnet for Midtjylland, østlige dels afgørelse af 16. januar 2016 om erstatning i anledning af fredningen ophæves, fastsætter Miljø- og Fødevareklagenævnet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 44, stk. 1, erstatningen.

Nedenfor følger for hver lodsejer en opstilling, som viser:

- Løbenummer
- Matrikelnummer
- Ejerlav
- Lodsejerens navn
- Beregning af erstatning
- Godtgørelse for sagkyndig bistand

Opgørelsen tager udgangspunkt i Miljø- og Fødevareklagenævnets egne opmålinger, den lodsejerfortegnelse, som indgik som bilag til fredningsforslaget, revideret i 2018 samt vedlagte fredningskort. Miljø- og Fødevareklagenævnet har i øvrigt korrigeret i disse oplysninger i det omfang, det har været relevant af hensyn til de faktiske forhold.

Lb.nr. 1, del af matr.nr. 3a, Lillering By, Framlev, Torben Hegelund

Areal i alt 7,036 ha

- Fredskov	5,400 ha
- § 3 (0,661 heraf 0,0254 fredskov)	0,607 ha
- § 16/18 (4,443 heraf 4,394 §3/fredskov)	0,049 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	0,980 ha	3.626 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,049 ha	91 kr.

Eksisterende sti á 15 kr.	735 m	11.025 kr.
Lysåbne-, højtliggende lavbund, ekstensivt dyrket á 60.000 kr.	0,340 ha	20.400 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	1,260 ha	18.900 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	2,900 ha	5.800 kr.
Erstatning i alt		59.842 kr.

Lb.nr. 2, del af matr.nr. 29e og del af 3k Lillering By, Framlev, Jesper
Bærentzen og Conny Bennedsgaard

Areal i alt 0,828 ha		
- § 16/18	0,229 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,599 ha	2.216 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,229 ha	424 kr.
Lysåbne, ikke lavbundsareal á 120.000 kr.	0,390 ha	46.800 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000 kr.	0,438 ha	4.380 kr.
Erstatning i alt		53.820 kr.

Lb.nr. 3, matr.nr. 29d Lillering By, Framlev, Mads Foged Pedersen og
Lone Martinussen

Areal i alt 2,557 ha		
- Fredskov	2,557 ha	
- § 16/18 i helhed omfattet af fredskov	1,184 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	170 m	2.550 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	0,190 ha	2.850 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	0,590 ha	1.180 kr.
Erstatning i alt		6.580 kr.

Lb.nr. 4, matr.nr. 4ae Lillering By, Framlev samt matr.nr. 7g, 7f, 9v og
del af 7a Tåstrup By, Harlev, Annemarie Elisabeth Pedersen

Areal i alt 22,218 ha		
- § 3	6,938 ha	
- § 16/18 (3,644 heraf 0,550 omfattet af § 3)	3,094 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	12,186 ha	45.088 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	3,094 ha	5.724 kr.

Eksisterende sti á 15 kr.	447 m	6.705 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift (14,617 heraf 0,73 § 3) á 60.000 kr.	13,887 ha	833.220 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift (1,044 heraf 0,143 § 3) á 25.000 kr.	0,901 ha	22.525 kr.
Erstatning i alt		913.262 kr.

Lb.nr. 5, matr.nr. 29f, 29c, 2y og 20b Lillering By, Framlev, Henrik

Baunvig

Areal i alt 10,734 ha

- Fredskov	6,397 ha
- § 3	0,516 ha
- § 16/18 i helhed omfattet af fredskov	3,757 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	3,821 ha	14.138 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	0 kr.

Ny sti á 60 kr.	146 m	8.760 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	388 m	5.820 kr.
Ekstensiv, ikke lavbund á 120.000 kr.	0,320 ha	38.400 kr.
Ekstensiv, højtliggende lavbund (2,210 heraf 0,013 § 3) á 60.000 kr.	2,197 ha	131.820 kr.
Ekstensiv, lavtliggende lavbund á 25.000 kr.	0,853 ha	21.325 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	1,160 ha	17.400 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	1,620 ha	3.240 kr.

Erstatning i alt **240.903 kr.**

Lb.nr. 6, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, Knud Røgen

Areal i alt 5,9 ha

- Fredskov	4,100 ha
- § 3	1,800 ha
- § 16/18 i helhed omfattet af fredskov og § 3	3,910 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr.	363 m	5.445 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	0,290 ha	4.350 kr.

Erstatning i alt **9.795 kr.**

Lb.nr. 7, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, Ole Brøndum m.fl.

Areal i alt 20,274 ha

- Fredskov	20,274 ha
- § 3 i det hele omfattet af fredskov	0,829 ha
- § 16/18 i det hele omfattet af fredskov	10,267 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr.	2.200 m	33.000 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	3,990 ha	59.850 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	7,610 ha	15.220 kr.

Erstatning i alt **108.070 kr.**

Fordeling:

Ole Brøndum (parcel 1-3)

- sti 875 meter	13.125 kr.	
- konvertering til løv 2,67 ha	40.050 kr.	
- udslæb 3,27 ha	6.540 kr.	59.715 kr.

Niels Jørgen Thomsen (parcel 4)

- sti 517 meter	7.755 kr.	
- konvertering til løv 0,53 ha	7.950 kr.	
- udslæb 1,8 ha	3.600 kr.	19.305 kr.

Bodil Marie Christiansen (parcel 5, 6 og 8)

- sti 411 meter	6.165 kr.	
- konvertering til løv 0,66 ha	9.900 kr.	
- udslæb 1,65 ha	3.300 kr.	19.365 kr.

Grethe Leth-Espensen og Lars Leth-Espensen (parcel 7)

- sti 397 meter	5.955 kr.	
- konvertering til løv 0,13 ha	1.950 kr.	
- udslæb 0,89 ha	1.780 kr.	9.685 kr.

Lb.nr. 8, matr.nr. 33, 6e og 4ø Lillering By, Framlev, Kaj Kragh Madsen og Ulla Birgit Madsen

Areal i alt 5,420 ha

- Fredskov	2,829 ha
- § 3 (2,509, heraf 0,027 omf. af fredskov)	2,482 ha
- § 16/18 i det hele omf. af fredskov og § 3	2,321 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	0,109 ha	403 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	

Ny sti á 60 kr.	80 m	4.800 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	448 m	6.720 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	0,590 ha	1.180 kr.

Erstatning i alt **13.103 kr.**

Lb.nr. 9, matr.nr. 1m og del af 7d Lillering By, Framlev, Jens Jacob Janfelt

Areal i alt 12,151

- Fredskov 5,505 ha
- § 3 (0,561 heraf 0,248 omfattet af fredskov) 0,313 ha
- § 16/18 i det hele omfattet af fredskov 2,291 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 6,333 ha 23.432 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 550 m 8.250 kr.

Konvertering til løvtræer á 15.000 kr. 0,300 ha 4.500 kr.

Udsigtshæmmende beplantning á 6.000 kr. 6,286 ha 37.716 kr.

Erstatning i alt **73.898 kr.**

Lb.nr. 10, matr.nr. 27b og 16v Lillering By, Framlev, Pia Rasmussen og Laurids Sørensen

Areal i alt 2,655 ha

- Fredskov 2,655 ha
- § 3 i det hele omfattet af fredskov 0,012 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,000 ha 0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 155 m 2.325 kr.

Erstatning i alt **2.325 kr.**

Lb.nr. 11, matr.nr. 31c Stjær By, Stjær, Arne Skjødt

Areal i alt 0,807 ha

- § 3 0,679 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,128 ha 474 kr.

Ny sti á 60 kr. 109 m 6.540 kr.

Erstatning i alt **7.014 kr.**

Lb.nr. 12, matr.nr. 27c Lillering By, Framlev, Dorte Ankjær Madsen og Jørgen Madsen *

Areal i alt 5,075 ha

- § 3 1,012 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 4,063 ha 15.033 kr.

Ny sti á 60 kr. 264 m 15.840 kr.

Udsigtshæmmende beplantning á 6.000 kr. 3,655 ha 21.930 kr.

Erstatning i alt **52.803 kr.**

Lb.nr. 13, matr.nr.11, 1p og 1e Lillering By, Framlev, Mark Brasholt
Rasmussen og Cecilie Ilsøe Dyrendom *

Areal i alt 15,888 ha

- Fredskov	0,531 ha
- § 3	3,909 ha
- § 16/18 (0,266 heraf 0,228 omfattet af § 3)	0,038 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	11,410 ha	42.217 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,038 ha	70 kr.

Ny sti á 60 kr.	217 m	13.020 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	443 m	6.645 kr.
Lysåbne, ikke lavbundsarealer á 120.000	2,503 ha	300.360 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift á 60.000 kr.	0,408 ha	24.480 kr.
Udsigtshæmmende beplantning á 6.000 kr.	8,322 ha	49.932 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000 kr.	0,531 ha	5.310 kr.

Erstatning i alt **442.034 kr.**

Lb.nr. 14, matr.nr. 2e, 4q, 44a, 4ad og 44d Lillering By, Framlev, Patricia Switten Nielsen og Mads Sloth Vinding *

Areal i alt 4,851 ha

- § 3	0,665 ha
- § 16/18 (2,054 hvoraf 0,11 omfattet af § 3)	1,944 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	2,242 ha	8.295 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	1,944 ha	3.596 kr.

Ny sti á 60 kr.	257 m	15.420 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift á 60.000 kr.	2,595 ha	155.700 kr.
Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift (0,869 heraf 0,0083 § 3) á 25.000 kr.	0,860 ha	21.500 kr.

Erstatning i alt **204.511 kr.**

Lb.nr. 15, matr.nr. 4d, 32b og 24c Lillering By, Framlev samt 4l, 11am og del af 30b Tåstrup By, Harlev, Ole Vest Jensen *

Areal i alt 16,537 ha

- § 3	6,252 ha
- § 16/18 (1,032 heraf 0,027 omfattet af § 3)	1,005 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	9,280 ha	34.336 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	1,005 ha	1.859 kr.

Eksisterende sti á 15 kr.	633 m	9.495 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift á 60.000 kr.	6,550 ha	393.000 kr.
Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift (1,419 heraf 0,029 § 3) á 25.000 kr.	1,389 ha	34.725 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000	0,87 ha	8.700 kr.
Udgift til flytning af voliere		10.000 kr.
Erstatning i alt		492.115 kr.

Lb.nr. 16, matr.nr. 44c Lillering By, Framlev, Andelsboligforeningen Teglhøjen v/DEAS A/S

Areal i alt 0,087 ha		
- § 3	0,087 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Erstatning i alt		0 kr.

Lb.nr. 17, matr.nr. 39a Lillering By, Framlev, Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen

Areal i alt 1,475 ha		
- § 3	1,146 ha	
- § 16/18	0,112 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,217 ha	803 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,112 ha	207 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	78 m	1.170 kr.
Erstatning i alt (minimumserstatning)		3.700 kr.

Lb.nr. 18, matr.nr. 10h, 5aa og 5ø Tåstrup By, Harlev, Helle Fristrup Andersen og Christian Just Poulsen

Areal i alt 0,96 ha		
- § 3	0,960 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	36 m	540 kr.
Erstatning i alt		540 kr.

Lb.nr. 19, matr.nr. 3k, 2n og del af 2a Tåstrup By, Tåstrup, Tom Holmen Hansen *

Areal i alt 12,159 ha		
- Fredskov	2,010 ha	
- § 3	2,022 ha	

- § 16/18	5,213 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	2,914 ha	10.782 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	5,213 ha	9.644 kr.
Ny sti á 60 kr.	119 m	7.140 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	1.082 m	16.230 kr.
Lysåbne- ikke lavbundsarealer á kr. 120.000	2,396 ha	287.520 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift (3,619 heraf 1,070 § 3) á 60.000 kr.	2,549 ha	152.940 kr.
Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift (0,175 heraf 0,170 § 3) á 25.000 kr.	0,005 ha	125 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000 kr.	0,650 ha	6.500 kr.
Udsigtshæmmende beplantning á kr. 6.000	2,161 ha	12.966 kr.
Erstatning i alt		503.847 kr.

Lb.nr. 20, matr.nr. 6o, 3i, 6s og 7b Tåstrup By, Harlev, Jens Ove Sørensen

Areal i alt 1,634 ha		
- § 3	1,634 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	67 m	1.005 kr.
Erstatning i alt		1.005 kr.

Lb.nr. 21, matr.nr. 16a, 9g og 15b Tåstrup By, Harlev, Henrik Dyrbjerg og Jens Jørgen Dyrbjerg

Areal i alt 0,426 ha		
- § 3	0,426 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	27 m	405 kr.
Erstatning i alt		405 kr.

Lb.nr. 22, matr.nr. 3f Tåstrup By, Harlev, Kirsten Vogelius Hansen

Areal i alt 0,295 ha		
- § 3	0,295 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	12 m	180 kr.
Erstatning i alt		180 kr.

Lb.nr. 23, matr.nr. 8f Tåstrup By, Harlev, Kai Gustav Egholm

Areal i alt 0,675 ha

- § 3	0,675 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	21 m	315 kr.
Erstatning i alt		315 kr.

Lb.nr. 24, matr.nr. 4r, 4q og del af 4a Tåstrup By, Harlev, Tommy Vestergaard Christiansen *

Areal i alt 2,051 ha

- § 3	1,468 ha	
- § 16/18	0,217 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,366 ha	1.355 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,217 ha	401 kr.
Ny sti á 60 kr.	89 m	5.340 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	128 m	1.920 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift (0,838 heraf 0,305 § 3) á 60.000 kr.	0,533 ha	31.980 kr.
Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift (0,077 heraf 0,047 § 3) á 25.000 kr.	0,030 ha	750 kr.
Erstatning i alt		41.746 kr.

Lb.nr. 25, matr.nr. 9æ Tåstrup By, Harlev, Alexander Pietro og Dorte Lambie

Areal i alt 0,696 ha

- § 3	0,395 ha	
- § 16/18	0,301 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,301 ha	557 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	40 m	600 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000	0,260 ha	2.600 kr.
Erstatning i alt		3.757 kr.

Lb.nr. 26, matr.nr. 31 Tåstrup By, Harlev, fælleslod, 12 lodder * modtager andel af erstatning

Areal i alt 26,98 ha

- § 3	25,573 ha	
-------	-----------	--

- § 16/18 i det hele omfattet af § 3	24,217 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	1,407 ha	5.206 kr.
Erstatning i alt		5.206 kr.

Lb.nr. 27, matr.nr. 3l, del af 2o og del af 3h Tåstrup By, Harlev, Hanne Brask Brandt

Areal i alt 3,505 ha

- Fredskov	0,548 ha
- § 3 (2,07 heraf 0,026 omfattet af fredskov)	2,044 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	0,913 ha	3.378 kr.
Ny sti á 60 kr.	590 m	35.400 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000 kr.	0,666 ha	6.660 kr.
Erstatning i alt		45.438 kr.

Lb.nr. 28, matr.nr. 8g Tåstrup By, Harlev, Asta Lousen

Areal i alt 0,854 ha

- § 3	0,854 ha
-------	----------

Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Erstatning i alt		0 kr.

Lb.nr. 29, del af matr.nr. 3a, Tåstrup by, Harlev Jens Jørgen Dyrbjerg

Areal i alt 0,94 ha

- § 3	0,642 ha
-------	----------

Grundtakst á 3.700 kr.	0,298 ha	1.103 kr.
Ny sti á 60 kr.	75 m	4.500 kr.
Erstatning i alt		5.603 kr.

Lb.nr. 30, del af matr.nr. 5bt Stjær By, Stjær, Carsten Munk-Pedersen *

Areal i alt 5,468 ha

- Fredskov	3,100 ha
- § 3	0,769 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	1,599 ha	5.916 kr.
Ny sti á 60 kr.	322 m	19.320 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	185 m	2.775 kr.
Lysåbne, ikke lavbundsareal á 120.000 kr.	0,430 ha	51.600 kr.
Lysåbne, ekstensiv drift á 60.000 kr.	0,680 ha	40.800 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000 kr.	0,540 ha	5.400 kr.
Erstatning i alt		125.811 kr.

Lb.nr. 31, matr.nr. 5d og 5f Stjær By, Stjær, Hans Fløe Sørensen

Areal i alt 3,566 ha

- § 3 0,492 ha
- § 16/18 (0,238 heraf 0,119 omfattet af § 3) 0,119 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 2,955 ha 10.934 kr.
Grundtakst á 1.850 kr. 0,119 ha 220 kr.

Udsigtshæmmende beplantning á 6.000 kr. 2,218 ha 13.308 kr.

Erstatning i alt **24.462 kr.**

Lb.nr. 32, matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, Kent Bjarne Sørensen *

Areal i alt 4,442 ha

- Fredskov 1,501 ha
- § 3 (1,597 heraf 0,001 omfattet af fredskov) 1,596 ha
- § 16/18 (2,395 heraf 1,474 omfattet af § 3 og fredskov) 0,921 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,0,424 ha 1.569 kr.
Grundtakst á 1.850 kr. 0,921 ha 1.704 kr.

Lysåbne, ekstensiv drift á 60.000 kr. 0,570 ha 34.200 kr.

Erstatning i alt **37.473 kr.**

Lb.nr. 33, matr.nr. 48a og 48b Stjær By, Stjær, Anne Marie og Morten Rybjerg Nielsen *

Areal i alt 2,174 ha, i det hele omfattet af eksisterende fredning

- Fredskov (heraf 2,174 eksist. fredning) 2,174 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,000 ha 0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 220 m 3.300 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr. 0,180 ha 2.700 kr.

Erstatning i alt **6.000 kr.**

Lb.nr. 34, matr.nr. 57 og del af 10q Stjær By, Stjær, Knud Andersen *

Areal i alt 1,661 ha, heraf 1,081 eksisterende fredning

- Fredskov (1,481 heraf 1,081 eks. fredn.) 1,481 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,180 ha 666 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 48 m 720 kr.

Erstatning i alt (minimumserstatning) **3.700 kr.**

Lb.nr. 35, matr.nr. 9ø Stjær By, Stjær, Bjarne Schøler Sørensen *

Areal i alt 1,802 ha, i det hele omfattet af eksisterende fredning

- Fredskov 1,802 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,000 ha 0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 189 m 2.835 kr.

Erstatning i alt **2.835 kr.**

Lb.nr. 36, matr.nr. 8m, 8p og 8q Stjær By, Stjær, Annalyst A/S *

Areal i alt 2,351 ha, heraf 1,493 omfattet af eksisterende fredning

- Fredskov (i det hele omf. af eks. fredning) 1,493 ha

- § 3 0,840 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,018 ha 67 kr.

Ny sti á 60 kr. 85 m 5.100 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 193 m 2.895 kr.

Erstatning i alt **8.062 kr.**

Lb.nr. 37, matr.nr. 15r Stjær By, Stjær, Vagn Rask Jensen og Sonja Rask Møller

Areal i alt 1,88 ha, i det hele omfattet af eksisterende fredning

- Fredskov (i det hele omf. af eks. fredning) 1,880 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,000 ha 0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 244 m 3.660 kr.

Erstatning i alt **3.660 kr.**

Lb.nr. 38, matr.nr. 14u Stjær By, Stjær, Hans Johansen Dam

Areal i alt 1,631 ha, i det hele omfattet af eksisterende fredning

- Fredskov (i det hele omf. af eks. fredning) 1,631 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,000 ha 0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 124 m 1.860 kr.

Erstatning i alt **1.860 kr.**

Lb.nr. 39, matr.nr. 12u Stjær By, Stjær, Erik Toft *

Areal i alt 3,517 ha

- Fredskov 1,779 ha

- § 3 0,200 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	1,538 ha	5.691 kr.
Ny sti á 60 kr.	251 m	15.060 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	369 m	5.535 kr.
Lysåbne, ekstensiv drift á 60.000 kr.	1,497 ha	89.820 kr.
Erstatning i alt		116.106 kr.

Lb.nr. 40, matr.nr. 58a Stjær By, Stjær, fælleslod, 18 lodder * modtager andel af erstatning

Areal i alt 2,501 ha		
- § 3	1,173 ha	
- § 16	0,021 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	1,307 ha	4.836 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,021 ha	39 kr.
Erstatning i alt		4.875 kr.

Lb.nr. 41, matr.nr. 17r og del af 24b Stjær By, Stjær, Kristian Herman Andersen

Areal i alt 2,058 ha		
- § 3	0,953 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	1,105 ha	4.089 kr.
Ny sti á 60 kr.	59 m	885 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	366 m	21.960 kr.
Lysåbne, ekstensiv drift á 60.000 kr.	0,945 ha	56.700 kr.
P-plads på 16 m ² á 170.000 pr. ha.	0,0016 ha	272 kr.
Erstatning i alt		83.906 kr.

Lb.nr. 42, matr.nr. 18bd Stjær By, Stjær, Jens Jacob Janfelt

Areal i alt 0,18 ha		
- § 3	0,075 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,105 ha	389 kr.
Ny sti á 60 kr.	86 m	5.160 kr.
Erstatning i alt		5.549 kr.

Lb.nr. 43, matr.nr. 18bf Stjær By, Stjær, Mikkel Holm Mikkelsen og Turi Cramers *

Areal i alt 0,223 ha

- § 3	0,169 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,054 ha	200 kr.
Ny sti á 60 kr.	66 m	3.960 kr.
Erstatning i alt		4.160 kr.

Lb.nr. 44, matr.nr. 47e Stjær By, Stjær, Hans Henrik Markociejski

Areal i alt 1,351 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	1,351 ha	4.999 kr.
Lysåbne, ekstensiv drift á 60.000 kr.	1,351 ha	81.060 kr.
Erstatning i alt		86.059 kr.

4.3 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om omkostningsgodtgørelse

Efter naturbeskyttelseslovens § 47 kan Miljø- og Fødevareklagenævnet bestemme, at der skal ydes en ejer eller bruger en passende godtgørelse for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand under sagens behandling i Miljø- og Fødevareklagenævnet. Bestemmelsen giver ikke mulighed for at godtgøre lodsejerens egen medvirken i sagen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har fastsat en passende godtgørelse for sagkyndig bistand, jf. naturbeskyttelseslovens § 47:

Under sagens behandling for Miljø- og Fødevareklagenævnet har Advokatfirmaet Strauss & Garlik og Dansk Skovforening repræsenteret Ole Brøndum, lb.nr. 7. Strauss og Garlik har ydet rådgivning. Dansk Skovforening har ydet rådgivning, udarbejdet klage og supplerende bemærkninger samt deltaget i offentligt møde i sagen. Miljø- og Fødevareklagenævnet tilkender lodsejeren 10.000 kr. i godtgørelse.

Under sagens behandling for Miljø- og Fødevareklagenævnet har SKOV-raadgivning repræsenteret lb.nr. 6. Miljø- og Fødevareklagenævnet tilkender lodsejeren 1.600 kr. i godtgørelse.

Under sagens behandling for Miljø- og Fødevareklagenævnet har Interlex Advokater repræsenteret lb.nr. 4, 5, 7, 14, 15, 19 og 31. Interlex Advokater har afholdt møder med lodsejerne, udarbejdet fælles klage samt individuelle klager, som svarer til de indsigelser, der er fremført for fredningsnævnet. Endvidere har advokaten udarbejdet supplerende bemærkninger samt deltaget i offentligt møde i sagen. Miljø- og Fødevareklage-

nævnet tilkender lodsejerne et samlet beløb på 70.000 kr. i godtgørelse. Det samlede beløb udbetales til Interlex Advokater med henblik på fordeling mellem lodsejerne.

4.4 Afholdelse af erstatning

Efter naturbeskyttelseslovens § 49, stk. 3, afholder staten som udgangspunkt tre fjerdedele af de tilkendte erstatninger og godtgørelser og kommunen en fjerdedel. Ligger det fredede område i flere kommuner, træffer fredningsnævnet eller Miljø- og Fødevarerklagenævnet bestemmelse om fordelingen. Miljø- og Fødevarerklagenævnet kan beslutte, at staten afholder ni tiendedele og kommunen en tiendedel, hvis fredningen har national interesse, eller hvis det samlede beløb overstiger 2 mio. kr., jf. stk. 5.

Af den samlede erstatning på 3.806.335 kr. samt rente og tillagt godtgørelsesbeløb på 81.600 kr. har Miljø- og Fødevarerklagenævnet besluttet, at staten ved Miljø- og Fødevarerministeriet udreder tre fjerdedele og kommunerne en fjerdedel. Fordelingen mellem kommunerne følger ejendommenes beliggenhed i de pågældende kommuner.

Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse

Miljø og Fødevarerklagenævnet ophæver Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig dels afgørelse af 16. januar 2016 om erstatning og har truffet afgørelse om at tilkende følgende erstatninger i anledning af fredningen:

Lb. nr. 1: Torben Hegelund	59.842 kr.
Lb. nr. 2: Jesper Bærentzen og Conny Bennedsgaard	53.382 kr.
Lb. nr. 3: Mads Foged Pedersen og Lone Martinussen	6.580 kr.
Lb. nr. 4: Annemarie Elisabeth Pedersen	913.262 kr.
Lb. nr. 5: Henrik Baunvig	240.903 kr.
Lb. nr. 6: Knud Røgen	9.795 kr.
Lb. nr. 7: Ole Brøndum m.fl.	108.070 kr.
Lb. nr. 8: Kaj Kragh Madsen og Ulla Birgit Madsen	13.103 kr.
Lb. nr. 9: Jens Jacob Janfelt	73.898 kr.
Lb. nr. 10: Pia Rasmussen og Laurids Sørensen	2.325 kr.
Lb. nr. 11: Arne Skjødt	7.014 kr.
Lb. nr. 12: Dorte Ankjær Madsen og Jørgen Madsen	52.803 kr.
Lb. nr. 13: Mark B. Rasmussen og Cecilie Dyrendom	441.503 kr.
Lb. nr. 14: Patricia Switten og Mads Sloth Vinding	204.511 kr.
Lb. nr. 15: Ole Vest Jensen	491.245 kr.
Lb. nr. 16: Andelsboligforeningen Teglhøjen v/DEAS	0 kr.
Lb. nr. 17: Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen	3.700 kr.
Lb. nr. 18: Helle Fristrup Andersen og Christian Just Poulsen	540 kr.
Lb. nr. 19: Tom Holmen Hansen	503.197 kr.
Lb. nr. 20: Jens Ove Sørensen	1.005 kr.
Lb. nr. 21: Henrik Dyrbjerg og Jens Jørgen Dyrbjerg	405 kr.
Lb. nr. 22: Kirsten Vogelius Hansen	180 kr.
Lb. nr. 23: Kai Gustav Egholm	315 kr.
Lb. nr. 24: Tommy V. Christiansen	41.746 kr.

Lb. nr. 25: Alexander Pietro Lambie og Dorte Lambie	3.700 kr.
Lb. nr. 26: Fælleslod	5.206 kr.
Lb. nr. 27: Hanne Brask Brand	44.772 kr.
Lb. nr. 28: Boet efter Asta Lousen	0 kr.
Lb. nr. 29: Jens Jørgen Dyrbjerg	5.603 kr.
Lb. nr. 30: Carsten Munk-Pedersen	125.271 kr.
Lb. nr. 31: Hans Fløe Sørensen	24.462 kr.
Lb. nr. 32: Kent Bjarne Sørensen	37.473 kr.
Lb. nr. 33: Anne Marie Rybjerg Nielsen og Morten Rybjerg	6.000 kr.
Lb. nr. 34: Knud Andersen	3.700 kr.
Lb. nr. 35: Bjarne Schøler Sørensen	2.835 kr.
Lb. nr. 36: Annalyst A/S	8.062 kr.
Lb. nr. 37: Vagn Rask Jensen og Sonja Rask Møller	3.660 kr.
Lb. nr. 38: Hans Johansen Dam	1.860 kr.
Lb. nr. 39: Erik Toft	116.106 kr.
Lb. nr. 40: Fælleslod	4.875 kr.
Lb. nr. 41: Kristian Herman Andersen	83.906 kr.
Lb. nr. 42: Jens Jacob Janfelt	5.549 kr.
Lb. nr. 43: Mikkel Holm Mikkelsen og Turi Cramers	4.160 kr.
Lb. nr. 44: Hans Henrik Markociejewski	86.059 kr.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har endvidere fastsat godtgørelse for sagkyndig bistand, jf. naturbeskyttelseslovens § 47.

Af den samlede erstatning på 3.806.335 kr. samt rente og tillagt godtgørelsesbeløb på 81.600 kr. afholder staten ved Miljø- og Fødevareministeriet tre fjerdedele og Aarhus Kommune og Skanderborg Kommune en fjerdedel, jf. naturbeskyttelseslovens § 49, stk. 3.

Birgitte Egelund Olsen
Formand

19. december 2019
Sagsnr. 18/05343

AFGØRELSE FRA MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET

**MILJØ- OG
FØDEVAREKLAGENÆVNET**

Toldboden 2
8800 Viborg

Afgørelse om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune

Tlf. 72 40 56 00
CVR-nr. 37795526
EAN-nr. 5798000026070
nh@naevneneshus.dk
www.naevneneshus.dk

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 44, stk. 1, jf. § 40.¹

Miljø og Fødevareklagenævnet ophæver Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig dels afgørelse af 19. januar 2016 om at gennemføre fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse om at gennemføre fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune på følgende ejendomme, der er afgrænset som vist på det medfølgende fredningskort, og som helt eller delvist omfatter følgende matrikelnumre:

Ejendomme i Skanderborg Kommune:

Matr.nr. 31c Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 5bt Stjær By, Stjær, matr.nr. 5d Stjær By, Stjær, matr.nr. 5f Stjær By, Stjær, matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, matr.nr. 48a Stjær By, Stjær, matr.nr. 48b Stjær By, Stjær, matr.nr. 57 Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 10q Stjær By, Stjær, matr.nr. 9ø Stjær By, Stjær, matr.nr. 8m Stjær By, Stjær, matr.nr. 8p Stjær By, Stjær, matr.nr. 8q Stjær By, Stjær, matr.nr. 15r Stjær By, Stjær, matr.nr. 14u Stjær By, Stjær, matr.nr. 12u Stjær By, Stjær, matr.nr. 58a Stjær By, Stjær, matr.nr. 17r Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 24b Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bd Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bf Stjær By, Stjær og matr.nr. 47e Stjær By, Stjær.

Ejendomme i Aarhus Kommune:

Matr.nr. 3a Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 29e Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 3k Lillering By, Framlev, matr.nr. 29d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ae Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7f Tåstrup By, Harlev,

¹ Lovbekendtgørelse nr. 240 af 13. marts 2019 om naturbeskyttelse.

matr.nr. 9v Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 29f Lillering By, Framlev, matr.nr. 29c Lillering By, Framlev, matr.nr. 2y Lillering By, Framlev, matr.nr. 20b Lillering By, Framlev, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, matr.nr. 33 Lillering By, Framlev, matr.nr. 6e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ø Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7d Lillering By, Framlev, matr.nr. 1m Lillering By, Framlev, matr.nr. 27b Lillering By, Framlev, matr.nr. 16v Lillering By, Framlev, matr.nr. 27 c Lillering By, Framlev, matr.nr. 11 Lillering By, Framlev, matr.nr. 1p Lillering By, Framlev, matr.nr. 1e Lillering By, Framlev, matr.nr. 2e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4q Lillering By, Framlev, matr.nr. 44a Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ad Lillering By, Framlev, matr.nr. 44d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4d Lillering By, Framlev, matr.nr. 32b, Lillering By, Framlev, matr.nr. 24c Lillering By, Framlev, matr.nr. 4l Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 11am Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 30b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 44c Lillering By, Framlev, matr.nr. 39a Lillering By, Framlev, matr.nr. 10h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5aa Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5ø Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3k Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 2n Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6o Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3i Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6s Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 16a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 15b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 8f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4r Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4q Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 4a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9æ Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 31 Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2o Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3l Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 8g Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3a Tåstrup By, Harlev.

Fredningen af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev gennemføres med følgende bestemmelser, som herefter gælder for fredningen:

§ 1 Fredningens formål

- at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde.
- at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng
- at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger
- at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

§ 2 Bevaring af området

De fredede arealer skal bevares i deres nuværende tilstand, medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved en dispensation efter § 10. Det betyder blandt andet, at arealet ikke må terrænændres, bebygges eller beplantes.

Desuden er de dele af fredningen, som er omfattet af Natura 2000, underlagt den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og opfølgende kommunale og statslige handleplaner.

Fredningen er ikke til hinder for naturgenopretningsprojekter i området. Naturgenopretningsprojekter skal ske i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt, som er forelagt lodsejere og Danmarks Naturfredningsforening til udtalelse samt godkendt af fredningsnævnet.

§ 3 Arealernes drift

a. Drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

Landbrugsarealer i omdrift ekstensiveres. Arealer omfattet heraf fremgår af signaturen på det delområdekort, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

Driften tilrettelægges, så den opfylder fredningens formål. Lysåbne arealer, jf. delområdekortet, fastholdes som lysåbne. De lysåbne arealer må ikke gødskes, kalkes, sprøjtes eller omlægges.

Eksisterende læhegn må vedligeholdes ved enkelte genplantninger med hjemmehørende løvtræarter.

Skovdriften skal være ekstensiv efter naturnære principper og sikre opretholdelse og udvikling af biologiske værdier. Skovene drives med pluk-hugst eller gruppevis foryngelse og selvfor yngelse i videst muligt omfang. Der er forbud mod renafdrift af arealerne.

Træartsvalget skal fortrinsvist være hjemmehørende løvtræarter. Der kan forekomme indslag med andre lokalitetstilpassede arter, herunder nåletræer. Berørte skovarealer fremgår af signatur på delområdekortet.

Skoven på matr. nr. 3h og 2o Tåstrup by, Harlev, kan fortsat drives som stævningskov, hvor nedskæring til rod er tilladt.

15 års genopdyrkningsret på matr. nr. 2y, Lillering By, Framlev annulleres. Der må ikke etableres nye læhegn.

b. Drift af natur- og skovarealer inden for Natura 2000

Arealer tilplantet med nåletræer, herunder juletræer, konverteres senest ved almindelig omdriftsalder til løvtræer med mulighed for indslag af andre lokalitetstilpassede arter. Disse arealer er indtegnet med signatur på fredningskortet: ”nåletræer som konverteres til løvtræer”.

Der må ikke foretages skadevoldende udslæbning af træ, dybdepløjning m.m. eller kørsel på kulturhistoriske spor, fortidsminder, diger og stenbestrøninger. Forekomsten af fortidsminder mv. fremgår af det kortbilag, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

c. Landbrugsarealer med tilplantningsforbud

Landbrugsarealer med forbud mod udsigtshæmmende beplantning, jf. delområdekortet, må anvendes til sædvanlig landbrugsdrift med 1-årige afgrøder.

Der er forbud mod udsigtshæmmende afgrøder og beplantning, herunder nye læhegn, juletræer, pyntegrønt, energipil, elefantgræs og lignende.

Fredningen er ikke til hinder for, at arealerne overgår til vedvarende græsningsarealer eller høslæt.

På del af matr.nr. 5f Stjær By, Stjær kan eksisterende levende hegn med frugtræer og buske forlænges langs med ejerlavsgårdsgrænsen i overensstemmelse med indtegning, som fremgår af delområdekortet. På matr.nr. 5d og 5f, Stjær By, Stjær kan der mellem det levende hegn og stendiget i ejerlavsgårdsgrænsen etableres et supplerende læhegn i en afstand fra stendiget, som sikrer mod skader herpå. Det supplerende læhegn skal bestå af hjemmehørende løvtræarter.

§ 4 Byggeri, tilstandsændringer, tekniske anlæg, oplag mv.

a. Byggeri

Der må ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter og lignende. Forbuddet omfatter tillige legeredskaber, terrasser, drivhuse og andre faste indretninger uden tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Sådanne konstruktioner kan opføres på arealer, som er omfattet af fredningskortets signatur ”hus med have og gårdspladsareal”.

Eksisterende helårshuse beliggende i landzone kan om- og tilbygges, så det samlede bruttoetageareal ikke overstiger 500 m². Dog kræves forudgående godkendelse af fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning og placering.

Øvrige om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse.

Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter forudgående godkendelse af fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering.

Der er forbud mod opførelse af ridehaller.

Fredningen er ikke til hinder for midlertidig anbringelse af skurvogne eller skure, der i kortere perioder er nødvendige for skovdrift eller naturpleje (max. 6 uger).

Fredningen er ikke til hinder for anbringelse af sædvanlige læskure for får, kreaturer og lignende efter fredningsnævnets godkendelse af udformning, størrelse og placering.

Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab.

b. Hegning

Der må opsættes sædvanlige fåre- og kreaturhegn. Der kan opsættes sædvanlige hegn omkring nyplantninger og foryngelser, såfremt disse fjernes igen inden 10 år. Usædvanlig hegning er ikke tilladt, herunder f.eks. blafrehegn og hvide træhegn (hestehegn).

c. Veje og stier

Der må ikke anlægges nye veje eller ændres belægning på eksisterende veje. Almindelig vedligeholdelse af mark- og skovveje med eksempelvis sten eller grus er tilladt.

Nye stier må anlægges i overensstemmelse med fredningskortet. Herudover kan nye stier anlægges med fredningsnævnets godkendelse.

d. Dræning

Der må ikke etableres nye grøfter eller dræn. Plejemyndigheden kan dog i særlige tilfælde godkende nye grøfter eller dræn, hvis formålet er at muliggøre naturpleje, eller hvis det er nødvendigt for opretholdelse af udlagte veje og stier.

e. Øvrige forhold

Campering og teltslagning samt opmagasinering af maskiner, redskaber m.m. uden for have- og gårdspladsarealer er ikke tilladt.

Der må ikke etableres anlæg af nogen art, herunder belysning langs stier og veje.

Terrænændringer, herunder råstofindvinding er ikke tilladt. Dog kan der ske terrænændringer som led i en naturgenopretning i henhold til fredningsbestemmelsernes § 2 eller som mindre terrænændringer i forbindelse med byggeri og anlæg efter fredningsnævnets godkendelse.

Fredningen er ikke til hinder for etablering af de nødvendige foranstaltninger i forbindelse med pleje, anlæg af stier m.v., f.eks. stenter, drikkeanlæg, fangfolde og lignende.

§ 5 Offentlighedens adgang

a. Adgangsbestemmelser

Offentligheden har ret til at færdes og opholde sig i fredningsområdet efter naturbeskyttelseslovens almindelige regler, hvor ikke andet er fastsat efter nedenstående.

Hvor adgang til de på fredningskortet udpegede stier forhindres ved hegning af hensyn til græssende husdyr, skal stierne holdes åbne og tilgængelige for offentligheden med stenter, klaplåger, færister eller lignende eller ved at føre stien udenom eller imellem foldene.

Hunde skal føres i snor. Undtaget herfra er brugshunde i forbindelse med jagt eller træning på skydebanearealerne.

Der er adgang til stenbestrøninger i Stjær Stenskov og Søskov i undervisnings- og forskningsmæssig forbindelse.

Plejemyndigheden kan af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet fastsætte regler for begrænsning af offentlighedens færdsel i området.

Harlev Jagtforening kan af hensyn til sikkerheden lukke for offentlighedens adgang på den del af stien, som står i forbindelse med skydebanens areal, i forbindelse med de tilladte skydeaktiviteter.

b. Eksisterende veje og stier der sikres

De stier, der fremgår af fredningskortet, må ikke nedlægges, idet de skal sikre adgang på tværs af de centrale dele af området.

c. Anlæg af stier

I overensstemmelse med skitseringen på fredningskortet genoprettes den eksisterende stiadgang i øst-vestgående retning mellem Tåstrupvej og Bøgebakken således, at stien bliver gennemgående. Stien anlægges med grus eller stenmelsbelægning. Offentligheden kan færdes til fods og på cykel ad denne sti.

I overensstemmelse med fredningskortet etableres der flere steder nye stiforbindelser mellem eksisterende stiforløb i området. Stierne udlægges som trampespor med adgang til fods.

d. Parkering

I forbindelse med fredningen etableres parkeringsmulighed for op til 8 biler ved Stenskovvej på del af matrikel nr. 24b Stjær By, Stjær.

e. Information

Kommunen kan opsætte vejledende information og skiltning.

f. Vedligeholdelse

Plejemyndigheden sikrer, at stier, som fremgår af fredningskortet, holdes åbne ved slåning af sporet mindst en gang årligt.

Plejemyndigheden sikrer, at de stier, som fremgår af fredningskortet, er afmærkede i terrænet og dermed synlige for publikum.

På fire markerede strækninger i det eksisterende stiforløb i den nordlige og vestlige udkant af Tåstrup Mose udlægger plejemyndigheden spang, ligesom plejemyndigheden afholder udgifter til etablering af stenter, klaplåger og lignende, som eventuelt er nødvendigt for de udlagte stier. Vedligeholdelse af spang, stenter, klaplåger m.m. udføres af plejemyndigheden.

§ 6 Stenbestrøninger

Det er forbudt at fjerne, flytte, bortsprænge, opgrave, tildække eller på anden måde beskadige de naturlige stenforekomster i Stjær Stenskov og Søskov.

§ 7 Kulturhistoriske spor

Højryggede oldtidsagre, stenkisteformede broer og ledsten bevares og må ikke beskadiges. Forekomsterne fremgår af det kortbilag, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

Det eksisterende tracé fra Hammelbanen samt lasterampe i skovbrynet bevares i dets nuværende stand.

Efter fredningsnævnets godkendelse kan der ske udgravning i forbindelse med arkæologiske undersøgelser. Fredningsnævnets godkendelse erstatter ikke nødvendige tilladelser eller dispensationer, som skal indhentes ved andre myndigheder.

Det er ikke tilladt at ændre tilstanden af beskyttede sten- og jorddiger.

Fredningen er ikke til hinder for, at der kan ske rydning af skovpartier, som på kortbilaget fremgår med signaturen ”Arealer med særlige driftshensyn”, for at beskytte og formidle de kulturhistoriske spor, såfremt det sker i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt godkendt af Moesgård Museum eller Slots- og Kulturstyrelsen.

§ 8 Natur- og landskabspleje

Pleje af de fredede arealer kan gennemføres efter den til enhver tid gældende plejebekendtgørelse².

Der kan som led i plejen f.eks. ske fjernelse af træbevoksninger, herunder selvsåninger samt bekæmpelse af invasive arter. Desuden kan der opsættes hegn, afgræsses, foretages høslæt og lignende.

§ 9 Skydebanen

Fredningen er ikke til hinder for, at skydebanens aktiviteter kan fortsætte på maksimalt det niveau, som fremgår af miljøgodkendelsen af 8. september 1997 samt Miljøstyrelsens afgørelse af 13. november 1998.

Skyderetningen tilpasses, så lerdUER ikke nedskydes over mosen, men udelukkende over arealer som muliggør let opsamling.

Ikke ramte lerdUER og større skår opsamles mindst en gang årligt.

Mindre ændringer af skydebanen, der skal nedsætte generne fra skydeaktiviteterne, kan udføres efter godkendelse fra fredningsnævnet.

§ 10 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke strider mod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

§ 11 Ophævelse af tidligere fredninger

Nærværende fredning erstatter Overfredningsnævnets kendelse af 22. maj 1962 på skovlodder af matriklerne 14a, 15a, 8a, 9d, 48, 57 og 5a Stjær By og sogn, som derfor ophæves.

Fredningens afgrænsning og indhold fremgår yderligere af medfølgende fredningskort, delområdekort og kulturkort.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om at gennemføre fredningen er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. § 17 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.³ Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder efter, at afgørelsen

² På fredningstidspunktet bekendtgørelse nr. 924 af 27. juni 2016 om pleje af fredede arealer og tilsyn.

³ Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

er meddelt den pågældende. Er afgørelsen offentliggjort, regnes fristen dog altid fra bekendtgørelsen, jf. naturbeskyttelseslovens § 88, stk. 1.

Afgørelsen er truffet af nævnet, jf. § 1 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, der har behandlet sagen i den læge afdeling, jf. § 3, stk. 1, nr. 9, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning	10
2.	Fredningsforslaget	11
3.	Fredningens afgrænsning	12
4.	Beskrivelse af fredningsområdet	12
5.	Frednings- og planlægningsmæssige forhold	18
6.	Fredningsnævnets behandling og afgørelse	22
6.1	Fredningsnævnets behandling af sagen	22
6.2	Fredningsnævnets afgørelse.....	22
7.	Klager og bemærkninger	27
7.1	Klage indgivet af Naturstyrelsen og bemærkningerne hertil	27
7.2	Klage indgivet af lb.nr. 7 og bemærkningerne hertil	28
8.	Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling og afgørelse i sagen	30
8.1	Sagens behandling	30
8.2	Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger	32
8.3	Miljø- og Fødevareklagenævnets beslutninger af 26. september 2017 om fredningen	33
8.3.1	Fredningens gennemførelse	33
8.3.2	Fredningens afgrænsning	34
8.3.3	Fredningens indhold	34
8.4	Miljø- og Fødevareklagenævnets beslutninger den 17. juni 2019	35
8.5	Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger til klagepunkter	36
8.6	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse	37

1. Indledning

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del har den 19. januar 2016 truffet afgørelse om at gennemføre en fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune. Fredningsnævnet har samtidig i anledning af fredningen truffet afgørelse om erstatning i en separat afgørelse af 19. januar 2016.

Fredningssagen blev rejst den 30. april 2012 af Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune.

Fredningsområdet omfatter et areal på ca. 220 ha, som ejes af 44 lodsejere.

Formålet med fredningen er fortrinsvis at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et sammenhængende naturområde, forbedre offentlighedens adgang, at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier samt medvirke til at sikre en gunstig bevaringsstatus for naturtyper og arter i habitatområdet.

Fredningsnævnets afgørelse i medfør af naturbeskyttelseslovens § 40 er af en række lodsejere, jf. § 43, stk. 2, nr. 1, og Naturstyrelsen (nu Miljøstyrelsen), jf. § 43, stk. 2, nr. 3, påklaget til Natur- og Miljøklagenævnet, jf. naturbeskyttelseslovens § 43, stk. 1.

Sagen er pr. 1. februar 2017 overgået til behandling i Miljø- og Fødevarerklagenævnet, jf. § 24, stk. 6, i lov om Miljø- og Fødevarerklagenævnet.

Den samlede erstatning og godtgørelse overstiger 500.000 kr., og Miljø- og Fødevarerklagenævnet skal derfor endvidere efterprøve fredningsnævnets afgørelse om fredning i dens helhed, jf. naturbeskyttelseslovens § 42.

2. Fredningsforslaget

Af fredningsforslaget fremgår følgende:

”Formålet med at rejse fredning for et skov- og naturområde syd for Harlev i Aarhus og Skanderborg Kommuner er at skabe et større sammenhængende naturområde med gode adgangsmuligheder for offentligheden ved at binde to adskilte habitatområder sammen. Fredningen begrundes i områdets mange fine kvaliteter af både national og international karakter, såvel som truslerne mod disse.

Parterne foreslår en fredning af området med baggrund i både områdets egenverdi og i kraft af dets værdi som en del af Det Midtjyske Søhøjland. Lokaliteten er beliggende i den østligste forgrening af Det Midtjyske Søhøjland, hvor fredningsområdet som en del af Aarhus Ådal står i forbindelse med den fredede Årslev Engsø og Brabrand Sø i øst samt den fredede Jeksendal i syd. Biologisk set har området betydning som kerneområde. I et rekreativt perspektiv sikres med en fredning et vigtigt bindeled mellem det centrale Søhøjland i vest, Aarhusbugten i øst og Jeksendalen i syd.

Det er et mål med fredning af området at sikre og forbedre naturværdierne ved at ekstensivere jordbrugsdriften og skovdriften. Derigennem muliggøres også opnåelse af gunstig bevaringsstatus for de habitatnaturtyper og arter, som området er udpeget for. Med den bynære beliggenhed nær Aarhus og Skanderborg, den direkte adgang til området fra Harlev og omkringliggende ældre landsbyer som Stjær, Storring og Lillering samt muligheden for at skabe forbindelse til Jeksen-fredningen via Tåstrup, vil det have stor værdi at forbedre offentlighedens adgang til og igennem fredningsområdet. Det er derfor et mål med fredningen, at udlægge enkelte nye stier for at skabe et sammenhængende stinet samt sikre permanent adgang ad udvalgte eksisterende stier og veje af lokal og regional betydning.

Ådalslandskabet fremstår bevaringsværdigt med dets karakteristiske terrænform, relative uberørthed og varierede mosaik af tørre og våde lysåbne naturtyper samt enkelte landbrugsarealer i dalbunden, og varierede bøgedomine-

rede skove på skrænterne. Tillige findes indtil flere udsigtpunkter med betagende kig ud over landskabet. Således har fredningen også et landskabsbevarende sigte.

Fortrinsvis i Lillering Skov findes en række bevaringsværdige kulturhistoriske spor af historisk og oplevelsesmæssig værdi. Af særlig bevaringsværdi er arealer med velbevarede højryggede oldtidsagre samt bevaringsværdige kulturhistoriske spor af nyere dato: Stenkister, ledsten og banetracé. Disse er i dag ubeskyttede og i fare for at blive ødelagt som følge af skovdriften. Tillige rummer skoven en stor tæthed af oldtidsgravhøje, som burde være beskyttet gennem Museumsloven, men ikke er det, og som i dag fremstår tilgroede med vedplanter. Det er derfor et mål med fredningen at bevare og forbedre de kulturhistoriske spor i Lillering Skov.

Endelig findes som et af få steder i landet, overvejende i Stjær Stenskov og Søskov, udstrakte partier med velbevarede stenbestrøninger. Stenbestrøningerne er aflejringer af vandreblokke fra sidste istid og et geologisk fænomen af national værdi, som har stor betydning for blandt andet Aarhus Universitet i undervisningsøjemed. Størstedelen af disse er sikret gennem eksisterende fredning af 1962. Det er et mål med den foreslåede fredning at opdatere og integrere den eksisterende fredning. Undervisningsmæssigt er fredningsområdet også af biologisk interesse med dets mange forskellige naturtyper (fra sø og mose over lysåbne arealer til skov), og artsrigdommen i de enkelte habitater er generelt høj. Området er samtidig ideelt placeret i forhold til f.eks. Aarhus Universitet.

De kortsigtede trusler er tilgroning af de tørre naturtyper med høje urter, græsser, vedplanter og stedvis invasive arter, mens de våde naturtyper især trues af dræning og næringsstofflørsel. Det nuværende skovbillede er ikke i tilstrækkelig grad sikret gennem eksisterende lovgivning. Ligeledes er nogle af de kulturhistoriske spor i fare for at blive udvisket på grund af skovdriften.

De langsigtede trusler er i overvejende grad yderligere tilgroning med tab af landskabs- og naturværdier til følge samt tab af kulturhistoriske værdier.”

3. Fredningens afgrænsning

Fredningsområdet udgøres af Lillering Skov, Tåstrup Sø og Mose, Stjær Stenskov og Søskov samt mellemliggende arealer. Afgrænsningen følger i store træk habitatområde 232 med visse undtagelser med henblik på at sikre adgang samt geologiske, kulturhistoriske, landskabelige og naturmæssige værdier og sammenhænge. Det samlede fredningsareal udgør ca. 220 ha.

4. Beskrivelse af fredningsområdet

Fredningsområdet er beskrevet nærmere i fredningsforslaget, som er gengivet i fredningsnævnets afgørelse om fredning (s. 7ff).

Det fremgår bl.a., at:

”Omtrent 8 kilometer vest for Aarhus og 10 kilometer nord for Skanderborg, mellem Harlev, Stjær, Lillering og Tåstrup ligger *Lillering Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose samt Stjær Stenskov og Søskov*, som tilsammen danner et smukt helstøbt landskab i en del af Aarhus Ådal. Foruden en stor landskabelig herlighedsværdi rummer området en ganske varieret natur med elementer af international betydning, geologiske forekomster og kulturhistoriske spor af national betydning og stor forsknings-, undervisnings- og formidlingsmæssig værdi. Foruden de mange beskyttelsesinteresser rummer området i dag fem boliger samt en skydebane og benyttes overvejende til landbrug, gartneri og skovbrug med varierende intensitet samt til jagt og friluftsliv. Området er i sin helhed privatejet.

Lillering Skov, Tåstrup Sø og Mose er beliggende i Aarhus Kommune, mens Stjær Sten- og Søskov er beliggende i Skanderborg Kommune. Disse skove og naturområder som er habitatområder, adskilles i dag af en bræmme af landbrugsarealer, som tidligere har været et eng- og moseområde, men nu delvist er opdyrket, delvist er brakarealer (MVJ-aftaler med udløb inden for en årrække).

Naturen i fredningsområdet er rig på arter og særdeles varieret hvad naturtyper angår. Optegnelser af Zahrtmann fra 1877 beretter om over 400 kendte plantearter. Det er ca. en tredjedel af de højere plantearter, som forekommer i Danmark. Fra 1940'erne findes tillige optegnelser med adskillige sommerfugle- og fuglearter.

[...]

Landskab og geologi

Fredningsområdet udgør et tværsnit af tunneldalen Aarhus Ådal og dens forlængelse, som strækker sig fra Bording i vest til Aarhus Bugt i øst. Tåstrup Sø tolkes som et dødishul og de mindre cirkulære forhøjninger i terrænet vest for søen (Brandtbjerg, Birkemose Høj og andre) skal formentlig tolkes som hatbakker.

Skråningerne i Aarhus tunneldal samt det småkuperede landskab nord for ådalen er primært skovklædt med et mindre overdrevsareal beliggende i det bakkede terræn, mens sø og mose dækker bunden af tunneldalen i mosaik med mindre engområder. I den sydlige del af området findes den sidste rest af en større stenbestrøning, der blev aflejret i randen af indlandsisen i en stilstandsperiode under isens afsmeltning. Skrænterne rummer systemer af kildevæld og vældbække. Særligt i Stjær Sten- og Søskov er kilder og væld rige på kalk.

Kulturhistorie

Områdets beliggenhed i udkanten af Det Midtjyske Søhøjland har gjort det til genstand for en ganske særlig kulturhistorisk udvikling. Søhøjlandet har

dannet bufferzone mellem det mere opdyrkede land mod øst og smeltevands-sletterne mod vest. [...]

Området blev beviseligt jordbrugsmæssigt udnyttet allerede i jernalderen. Under folkevandringstiden blev det forladt og groede til med skov, mens det atter i middelalderen var genstand for en kraftig reduktion af skoven. De arkæologiske spor tyder på, at området har været beboet i bondestenalderen og i bronzealder og jernalder. Sporene er i særlig grad at finde i Lillering Skov, hvor størstedelen af de registrerede fund kan ses.

Overvejende er der tale om rundhøje, gravhøje fra oldtiden og yngre sten- eller bronzealder, men enkelte bopladser og spor af jernproduktion og agerbrug er også registreret i området såvel som der er gjort enkeltfund af neolitiske økser på markerne nær Tåstrup Moses østkant og ildsten fra jernalder fundet ved Tåstrup Sø. I forbindelse med forberedelsen af fredningsforslaget har Moesgård Museum undersøgt marksystemernes udbredelse i Lillering Skov.

[...]

I Lillering Skov vidner også stenkisteformede broer om behovet for uhindret trafik over vandløbene, et kulturspor som er forsvundet i langt de fleste danske skove. Broerne er opbygget af ensartede, tæt stillede sidesten på en ofte anlagt stembund og dækket af store overliggersten. Nær Tåstrup er en særdeles bevaringsværdig stenbro over Tåstrup Bæk hvor der gennem flere hundrede år har været en hovedfærdselsåre mellem Skanderborg og Randers.

Frem til slutningen af det 19. århundrede var området i bunden af dalen et stort uopdyrket engområde med enkelte mindre vandhuller opstået ved tørvegravning. I første halvdel af det 20. århundrede blev store dele af engarea-lerne drænet. I Tåstrup Mose nord for engen fortsatte tørvegravningen, og den blev intensiveret under 2. Verdenskrig. Det er disse sidste tørvegrave, der i dag udgør de åbne vandflader i mosen.

Det senest tilkomne kulturhistoriske spor, er det resterende banetracé fra Hammel-Aarhus Jernbane, som fungerede i perioden 1902-1956.

[...]

De kulturhistoriske spor er under et truet af skov- og jordbrug, hvor brug af tunge maskiner, pløjning, udslæbning af træ samt tilgroning af gravhøje ødelægger eller slører sporene. De vil dog let kunne sikres gennem hensyn i tilrettelæggelsen af jordbrugsdriften og gennem pleje.

Skovene

Skrænterne og områderne oven for skrænterne er skovbevokset. I alt er der 69,7 ha fredskov, overvejende med Bøg, hvoraf 48,8 ha er udpeget som habitatskovtyper. I Lillering Skov findes desuden en del smalle slugter med Ask, mindre partier med lysåben Stilk-egeskov samt bevoksninger med nåletrær.

Der er stor sandsynlighed for, at skovene rummer partier, som aldrig har været dyrket. Af skovtræer skal nævnes Avnbøgen, som er et vigtigt element i både Lillering og Stjær skovene. Af øvrige planter i skovene kan nævnes Gul-, Blå- og Hvid Anemone, Guldnelde, Hvid Hestehov, Tandrod, Skovbyg og den meget sjældne Forskelligblomstret Viol. Blandt de skovlevende fugle i området tælles Natugle, Skovhornugle, Huldue, Ravn og Stor Flagspætte samt almindeligt forekommende pattedyr som Hare, Rådyr, Ræv og Rødmus.

Der er overvejende naturlige hydrologiske forhold i skoven, ca. 11 % grøftes eller drænes fortsat.

Skovdriften er overvejende ekstensiv, men er ikke sikret gennem aftaler om vedvarende ekstensiv drift. Da netop den ekstensive drift er fundamentet for den biologiske mangfoldighed i skovene samt bevaring af kulturspor og stenbestrøninger, foreslås det, at fredningen stiller krav om vedvarende ekstensiv skovdrift. Partier med Stilk-Eg kræver lys og trues af skyggende arter som nåletræer, Bøg og Ær. Plejetiltag er nødvendige for at undgå en udvikling fra egeskov til bøgeskov i løbet af nær fremtid.

Lysåbne arealer

Områdets lysåbne arealer tæller både moser, enge, søer, overdrev og vandhuller registreret efter naturbeskyttelseslovens § 3 samt ekstensivt drevne landbrugsarealer.

74,5 ha af området er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Godt 38 ha er mose, ca. 15 ha er søer og vandhuller, 19 ha udgøres af eng og kun godt 2 ha er karakteriseret som overdrev. Hertil kommer 3,5 km vandløb. De våde naturtyper som mose og sø er således mest udbredt næst efter skov. 22,7 ha er registreret som lysåbne tørre og våde habitatnaturtyper, som plejes efter en Natura 2000 handleplan. De resterende 51,8 ha lysåbne naturtyper er beskyttet mod tilstandsændringer efter naturbeskyttelseslovens § 3. De tørre § 3-arealer er tillige omfattet af rydningspligten i § 5 i jordressourcebekendtgørelsen, såfremt de ikke var tilgroede i 2004.

Tåstrup Sø er lavvandet med en største dybde på 2 meter, forholdsvis klarvandet men næringsstofpåvirket. Åkander og andre flydeplanter fylder det meste af søens vandoverflade. Søen gennemløbes af Tåstrup Bæk. Søen blev delvist afvandet omkring 1841. Bækken er rørlagt på en strækning vest for søen og lagt i kanal på en strækning øst for søen nær Tåstrup. Odder har ynglet i området.

I Stjær Stenskov og Søsokov er kalkudfældende kildevæld og rigkær. Rigkær ses også i Tåstrup Mose, der er stærkt tilgroet af Rødel, Femhannet-Pil, Grå-Pil og Vrietorn. Rigkærene i mosen er rester af tidligere ekstrem-rigkær dvs. vådområder, hvor jorden er meget kalkrig. Her ses endnu Maj-Gøgeurt, Tyndakset Gøgeurt, Hjertegræs, Festgræs, Tue-Star samt Engblomme. Tørvegravning i mosen har været årsag til dannelse af hængesæk, hvor der

blandt andet ses Almindelig Blærerod og Krebseklo. Der er ligeledes dannet en mindre sø i mosen med Kransnålalger. I Tåstrup Mose er der set snog og skrubtudse. Fuglene tæller blandt andet Pungmejse, en sjælden ynglefugl i Danmark, Dobbeltbekkasin, Taffeland, Skeand og Vanrikse.

Inden for fredningsområdet findes sure overdrev med arter som Tormentil og Kantet Perikon og kalkoverdrev med arter som Hulkravet Kodriver og Stivhåret Borst. Begge overdrevstyper indeholder mange karakteristiske arter, men er plejekrævende og nogle steder stærkt tilgroet med bl.a. Rynket Rose.

En del af arealerne er under tilgroning og udtørring. Der er i dag græsning på hovedparten af § 3-arealerne i Skanderborg Kommune, og visse arealer mellem de to habitatområder er omfattet af MVJ-aftaler.

[...]

Naturgenopretning

Hydrologien i området er stærkt præget af dræning og afvanding. Flere naturtyper er i ringe stand på grund af ændringer i den naturlige hydrologi. Tåstrup Sø er belastet af næringsstoffer og der kan være behov for at forbedre Tåstrup Bæk som spredningsvej og levested for Odder.

[...]

Plejetiltag, som rydning af lysåbne naturtyper, betragtes ikke som naturgenopretning, men som almindelig pleje.

Jagt

I dag udøves jagt i store dele af fredningsområdet. Særligt er Tåstrup Mose genstand for intensiv jagt med faste standpladser i mosen samt fodring i og omkring de beskyttede naturtyper i området.

Et fasanopdræt i den nordlige del af mosen er nedlagt, mens der fortsat er en udsætningsvoliere i den østlige del af mosen.

[...]

Skydebane

Indenfor fredningsområdets østlige afgrænsning på del af matr.nr. 6s, 7b, 8f, 5ø, 4r og 9v alle Tåstrup By, Harlev, findes en flugtskydningsbane med tilhørende klubhus. Skydebanen har eksisteret på stedet siden 1934 og er nært knyttet til jagtinteresserne i området, men benyttes også til præmieskydning og hundetræning i begrænset omfang. Skydebanen blev senest miljøgodkendt den 8. september 1997 på visse vilkår.

[...]

Råstofindvinding

På matr.nr. 58a Stjær By, Stjær har der tidligere været udlagt en fælles lergrav. Der er ikke udlagt råstofgraveområder eller råstofinteresseområder indenfor fredningen. Da området rummer store geologiske og landskabelige værdier er råstofgravning og terrænændringer fremadrettet uønsket i området.

Vandindvinding

Hele området er udlagt som et område af særlige drikkevandsinteresser (OSD). Fredningen vil betyde bedre beskyttelse af drikkevandsressourcen mod nedsivning af pesticider og nitrat m.m. Statens kortlægning af grundvandsforekomsterne viser, at der er store nuværende og fremtidige drikkevandsressourcer i området. Fredningen ligger oven på en større grundvandsforekomst hvorfra både Tåstrup vandværk og Århus Vand indvinder ca. 2 millioner m³/år. Der sker i dag også privat vandindvinding på matr. nr. 5d og 7h, Stjær By, Stjær samt indvinding til vandværk på matr.nr. 27b Stjær By, Stjær i Skanderborg Kommune. Området er et potentiel kildepladsområde, og der er tale om en meget vigtig nuværende og fremtidig drikkevandsresource.

[...]

Offentlighedens adgang

Området er i sin fulde udstrækning privatejet og underlagt naturbeskyttelseslovens bestemmelser om offentlighedens adgang. Det er således lovligt at færdes i skovene på vej og sti og ad markveje det åbne land. Det er derimod ikke muligt at færdes mellem Lillering Skov og Stjær Stenskov og Søskov eller rundt om Tåstrup Sø. Adgangen til Tåstrup Sø og de mellemliggende arealer har været et kontroversielt spørgsmål gennem en årrække og konflikten om ejendomsretten til søen og dermed også adgangsretten har skygget for en løsning som tilgodeser både lodsejerinteresser og almenhedens interesser for at færdes i området og få adgang til de specielle naturmæssige, kulturhistoriske og geologiske oplevelser som findes her.

Det foreslås at gøre udvalgte eksisterende stier i området permanent tilgængelige for almenheden [...].

[...]

I dag benytter skovgæster sig af uautoriserede p-pladser til dels til gene for lodsejerne: Ved skydebanen, den sydvestlige indgang til Stjær Stenskov og Søskov, i Lillering Skov ved Bøgebakken og i den nordvestlige indgang til Lillering Skov. P-pladsen ved daginstitution beliggende Rødlundvænget i Harlev kan benyttes af de besøgende i weekender. Det foreslås at udlægge en officiel p-plads til 8 biler indenfor fredningen på en del af matr.nr. 24b Stjær By, Stjær i direkte forbindelse med det foreslåede stisystem, jf. fredningskortet.”

5. Frednings- og planlægningsmæssige forhold

Eksisterende fredninger

Ca. 20 ha af Stjær Stenskov og Søskov blev fredet i 1962 med det formål at bevare de naturlige stenbestrøninger i skovbunden. Området er af national geologisk betydning og har stor værdi for Aarhus Universitet i undervisningsøjemed.

Der er tillige i 1972 tinglyst en deklARATION på et ca. 1,6 ha stort område i Tåstrup Mose med bestemmelse om, at der på arealet ikke må opføres beboelsesbygninger, campingvogne, jagthytter ol.

Begge deklARATIONER indarbejdes i fredningsforslaget og foreslås derfor ophævet med en ny fredning.

Gældende beskyttelse efter naturbeskyttelsesloven mv.

Arealer svarende til 74,5 ha er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Arealerne er beskyttet mod tilstandsændringer som følge af drift, men ikke tilstandsændringer som følge af ophør af drift. Arealerne består af fersk eng, overdrev, vandløb, søer, vandhuller samt mose. Tåstrup Sø er omfattet af søbeskyttelseslinjen, jf. naturbeskyttelseslovens § 16.

Området består af 69,7 ha fredskov. Hele skovarealet er privatejet og derfor ikke underlagt krav om naturnær skovdrift eller andre former for ekstensiv skovdrift.

På tidspunktet for rejsningen af fredningssagen var det planlagt, at alle gravhøje og markrøser beskyttes efter museumslovens § 29e mod tilstandsændringer og § 29f om forbud mod jordbehandling, gødsning og plantning i en to-meters radius af fortidsmindet. Det var planlagt, at Kulturstyrelsen i foråret 2012 skulle gennemføre en registrering af fortidsminder og kulturhistoriske spor i området med henblik på at lade elementerne omfatte af en 100 m beskyttelseslinje i henhold til naturbeskyttelseslovens § 18. Slots- og Kulturstyrelsen afsluttede registreringen i efteråret 2017.

De i alt godt fire km jord- og stendiger er beskyttet efter museumslovens § 29a, medmindre de er registreret som fortidsminder og derfor omfattes af samme lovs § 29e.

Ledsten og stenkisteformede broer er beskyttet efter museumslovens § 29e, såfremt ejeren er orienteret herom.

Marksystemer, bopladser og kulturspor i jorden er ikke sikret gennem lovgivningen.

Området er udpeget som internationalt naturbeskyttelsesområde, og sagsrejsnerne har udarbejdet en konsekvensvurdering.

Natura 2000-område 232 (habitatområde H232) for Lillering Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose er fuldt ud indeholdt i fredningen.

Miljøvurdering

Fredningsforslaget er omfattet af miljøvurderingslovens⁴ § 3, nr. 2.

Der er udarbejdet en miljøvurderingsrapport, jf. § 7. Miljøvurderingen af fredningen viser, at fredningen ikke vil få negative konsekvenser for Natura 2000-området, eller de arter og naturtyper der udgør områdets udpegningsgrundlag. Fredningen vurderes ikke at kunne påvirke bilag IV-arter eller deres yngle- og rasteområder i negativ retning. Ekstensivering af landbrugs- og skovdrift i fredningen vurderes generelt at betyde forbedrede forhold for naturen i området som følge af en mindsket næringsstofpåvirkning og forbedret økologisk sammenhæng i området.

I henhold til miljøvurderingslovens § 9 skal der udarbejdes en sammenfattende redegørelse i forbindelse med den endelige vedtagelse af en plan.

Der skal redegøres for

- hvordan miljøhensyn er integreret i planen eller programmet, og hvordan miljørapporten og de udtalelser, der er indkommet i offentlighedsfasen, er taget i betragtning,
- hvorfor den vedtagne plan er valgt på baggrund af de rimelige alternativer, der også har været behandlet, og
- hvorledes myndigheden vil overvåge de væsentlige miljøpåvirkninger af planen eller programmet.

Miljøhensynene, som er integreret i fredningsforslaget, er:

Natura 2000, biologisk mangfoldighed, flora og fauna

Der er taget hensyn til bevarelse og forbedring af natur- og landskabsværdierne ved at skabe et sammenhængende naturområde mellem to Natura 2000-områder. Ekstensivering af landbrugs- og skovarealer vil generelt betyde forbedrede forhold for naturen i området som følge af mindsket næringsstofpåvirkning til gavn for biodiversiteten. Fredningen vil ikke have en negativ effekt på Natura 2000-området og dets udpegningsgrundlag samt bilag VI arter. Områdets § 3-beskyttede arealer vurderes at være levested for sjældne og truede arter, som fredningen kan være med til at bevare. I søer, vandløb og vådområder vil en mindsket næringsstofpåvirkning kunne medvirke til en bedre vandkvalitet og generelt forbedrede naturtilstande.

⁴ Lovbekendtgørelse nr. 1533 af 10. december 2015 om miljøvurdering af planer og programmer, jf. § 57, stk. 3 i lovbekendtgørelse nr. 1225 af 25. oktober 2018 om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM).

Fredningsforslaget understøtter de to kommuners naturnetværk og målsætning om placering af naturområder i kommuneplanlægningen.

Drikkevandsinteresser

Der er store nuværende og fremtidige drikkevandsressourcer i området, hvor fredningen vil få en positiv effekt på næringsstofbelastningen i området og til at opnå miljømålene for grundvandet i området.

Befolkningens sundhed, tilgængelighed for offentligheden, rekreative interesser samt friluftsliv

Fredningen har en betydning for befolkningens sundhed, idet fredningen indebærer en forbedret adgang til og oplevelser af naturen. Rekreative interesser er indarbejdet i planen ved at sikre gode adgangsmuligheder for offentligheden. Området er i forvejen underlagt naturbeskyttelseslovens bestemmelser om offentlighedens adgang. Med fredningsforslaget gøres eksisterende stier permanent tilgængelige for almenheden, ligesom der etableres cykelsti samt etableres nye trampestier. Samtidig udlægges en ny p-plads indenfor fredningen med direkte forbindelse til stisystemet. Udenfor fredningsområdet vil Aarhus Kommune undersøge muligheden for p-pladser ved Harlev og Tåstrup, som skønnes at dække behovet for parkering. Færdsel vil blive lettere med nye stier og p-pladser, og skiltning vil synliggøre stier og vandreruter.

Høring

Miljørapporten har som bilag 6 til fredningsforslaget været sendt i høring hos lodsejerne og andre interessenter.

Der er ikke indkommet høringssvar som konkret vedrører miljørapporten. Høringssvarene vedrører selve fredningsforslaget, som bl.a. på baggrund af høringssvar er justeret under sagens behandling.

0-alternativ

Der ikke er vurderet på andre alternativer end 0-alternativet, men fredningsforslaget har været tilrettet undervejs i processen. Det relevante 0-alternativ er vurderet til at være, at målene i Natura 2000-planen hurtigere opfyldes, end hvis der ikke fredes. Dette giver bedre muligheder for at bevare og forbedre natur- og landskabsværdier, kulturhistoriske og geologiske værdier, og at skabe et større sammenhængende naturområde i overensstemmelse med fredningens formål.

Overvågningsprogram

Det vurderes, at der ikke er behov for et særskilt overvågningsprogram, da kommunerne i forvejen er tilsynsmyndighed vedrørende fredninger. Kommunerne er samtidig tilsynsmyndighed i forhold til beskyttet natur, vandløb, Natura 2000, naturovervågning og landbrug, og det vil være fyldestgørende, således at der kan gribes ind i tilfælde af utilsigtede negative effekter.

Planlægningsmæssige forhold

Hele fredningsområdet er omfattet af Kommuneplan 2009 for henholdsvis Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune:

”Skanderborg Kommune

For den del af fredningsforslaget som er beliggende i Skanderborg Kommune gælder, at hele arealet er beliggende i landzone uden rammer for området i Kommuneplan 09. Her er fredningsområdet beliggende i et område med særlige drikkevandsinteresser. Området er helt eller delvist omfattet af følgende retningslinjer:

- Natura 2000 område, retningslinje 3.2 (Stjær Stenskov og Søskov, samt de sønære arealer)
- Naturområde med A-målsætning, retningslinje 3.4 (Alle arealerne med § 3 natur), hvor kommunen vil arbejde for at sikre naturtypen gennem nødvendige plejeforanstaltninger så levestederne for vilde dyr og planter bevares og om muligt forbedres.
- Potentielt naturområde – 2. prioritet, retningslinje 3.4 (flere spredte arealer). Arealer som så vidt muligt skal udgå af landbrugsmæssig omdrift, og hvor der vil kunne udvikle sig en karakteristisk og værdifuld natur.
- Område af særlig geologisk interesse, retningslinje 3.9 (Stjær Stenskov og Søskov) området er udpeget på grund af de synlige stenbestrøninger i skovbunden. Inden for området skal der tages særlig hensyn til de geologiske værdier med vægt på beskyttelse og bevarelse af de geologiske værdier.
- Område af særlig landskabelig interesse, retningslinje 3.8 (hele området), som er områder i kommunen hvor der tages særlig hensyn til landskabet.
- Område, hvor skovrejsning er uønsket, retningslinje 3.11 (de sønære arealer) er områder hvor det vurderes at etablering af skov ikke er forenelig med de beskyttelseshensyn der skal varetages i det åbne land, herunder beskyttelse af værdifulde naturtyper og landskaber.

Aarhus Kommune

For den del af fredningsområdet som er beliggende i Aarhus Kommune gælder, at hele arealet er beliggende i landzone uden rammer for området i Kommuneplan 2009. I henhold til kommuneplanen er området helt eller delvist beliggende i følgende udpegninger:

- Kulturmiljø, forhistorisk tid 4200 f.Kr. – 1050 e.Kr., (Lillering Skov), hvor de kulturhistoriske værdier i videst muligt omfang skal beskyttes.
- Naturnetværk (hele området som ikke er skov), hvor ubrudte natursammenhænge skal bevares og om muligt forbedres.
- Skovrejsning uønsket (hele området som ikke er skov), hvor skovrejsning ikke er tilladt.
- Økologisk forbindelse (Tåstrup Sø og vandløbet der afleder videre ud til Aarhus Å), som har stor betydning for spredning af det åbne lands vilde dyreliv.
- § 3 natur, A og B målsat (den del af mosen som også er omfattet af habitatbestemmelserne), hvor kommunen vil arbejde for og finansiere, at naturindholdet bevares og udvikles.
- Muligt naturområde (arealet mellem Tåstrup Sø og Tåstrup Mose og ind til Tåstrup by), hvor landbrugsarealer gradvist bør udgå af omdrift med henblik på at overgå til naturområder.

- Natura 2000-område (Tåstrup Mose og Lillering Skov)
- Kvælstoffølsom natur (sammenfaldende med Habitatudpegningen), hvor tilførslen af kvælstof skal begrænses mest muligt.
- Område af særlig landskabelig interesse (hele området), som er områder kommunen vil beskytte, og hvor offentligheden skal sikres adgang.
- Bynært landskab (hele området udenfor skoven) hvor kommunen har et generelt ønske om at gøre det mere tilgængelig for rekreativ udnyttelse.
- Eksisterende skydebane (skydebanen øst for Tåstrup Mose), hvor den nuværende kapacitet iht. kommuneplanen ikke kan øges.

En fredning af området vil være en opfølgning og understøttelse af alle disse bestemmelser i kommuneplanerne.”

Der er siden fremlæggelsen af fredningsforslaget vedtaget nye kommuneplaner.

6. Fredningsnævnets behandling og afgørelse

6.1 Fredningsnævnets behandling af sagen

Fredningsnævnet har afholdt besigtigelse og offentligt møde om fredningen.

Under fredningsnævnets behandling af sagen, var der drøftelser om bl.a. fredningens bestemmelser om arealernes drift, offentlighedens adgang og erstatninger.

Indsigelser og andre bemærkninger til fredningsforslaget førte til, at sagsrejserne reviderede fredningsforslaget.

Fredningsnævnets afgørelser under sagens behandling

Fredningsnævnet har under fredningssagens behandling med hjemmel i naturbeskyttelseslovens § 37, stk. 4, truffet afgørelse om delvist at ophæve de midlertidige retsvirkninger af fredningsforslagets § 3a og § 9 således, at arealerne udlagt som lysåbne arealer i henhold til fredningsforslagets kortbilag 2 kunne dyrkes med gødskning, sprøjtning, kalkning og omlægning i hidtidigt omfang, og således at vildtet kunne tilskudsfores i hidtidigt omfang.

Fredningsnævnet har endvidere i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, meddelt dispensation til Harlev Jagtforening om ændring af skydebanens indretning.

6.2 Fredningsnævnets afgørelse

Fredningsnævnet har den 19. januar 2016 truffet afgørelse om at gennemføre en fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune på baggrund af det ændrede fredningsforslag.

Fredningsnævnet har begrundet afgørelsen med, at området har så store naturmæssige, landskabsmæssige og kulturhistoriske værdier, at det er nødvendigt at frede området for at sikre og forbedre disse værdier. Fred-

ningsnævnet finder endvidere, at en fredning er nødvendig for at sikre og forbedre offentlighedens adgang til at færdes i naturen og landskabet. Det er fredningsnævnets opfattelse, at formålet med en fredning ikke kan opnås på mindre indgribende vis.

Det er endvidere fredningsnævnets opfattelse, at fredningen inden for de områder, der er omfattet af internationale beskyttelsesområder, medvirker til at sikre en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som områderne er udpeget for, herunder ved at sikre sammenhængen mellem de internationale beskyttelsesområder.

Fredningsnævnet finder endvidere, at fredningen kan medvirke til at øge sammenhængen med de øvrige fredede områder i Det Midtjyske Søhøjland, og at fredningen således kan bidrage til at sikre en sammenhængende natur med Årslev Engsø og Brabrand Sø samt Jeksendalen.

Vedrørende arealernes drift er det fredningsnævnets opfattelse, at de foreslåede fredningsbestemmelser i sammenhæng med den regulering, der i forvejen er gældende for de ejendomme, der er omfattet af Natura 2000, er hensigtsmæssige til opnåelse af fredningens formål.

For drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000 har fredningsnævnet tiltrådt en sådan regulering, der ikke mindst i relation til en eksensivering af driften må anses som nødvendig for at øge områdets naturværdier og skabe eller genskabe den sammenhængende natur i området, der er et af hovedformålene med fredningen.

For at bevare det meget naturskønne åbne og kuperede terræn, hvorfra der er udsigt over Tåstrup Sø, er fredningsnævnet af den opfattelse, at det er nødvendigt med et forbud mod beplantning, der kan betyde, enten at landskabets karakter af åbent og kuperet terræn forsvinder, eller at udsigten til Tåstrup Sø forsvinder. På den baggrund har fredningsnævnet tiltrådt, at der gennemføres et forbud mod udsigtshæmmende beplantning på de arealer, hvor beplantningen vil have en sådan negativ virkning på landskabet eller udsigten til Tåstrup Sø.

Fredningsnævnet finder, at der er behov for en øget mulighed for adgang til området, idet de eksisterende veje og stier i området ikke giver tilstrækkelig mulighed for at færdes i de naturskønne omgivelser. Efter fredningsnævnets opfattelse er der behov for både stier til særlige steder i området og til at skabe en sammenhængende adgang gennem området og i relation til de nærliggende fredninger. Det er ikke afgørende, at ikke alle stier kan bruges hele året.

Det fremgår af afgørelsen, at fredningsnævnet har vurderet, at formålet ikke i tilstrækkeligt omfang kan opnås ved etablering af stier eller udnyttelse af eksisterende veje eller stier i udkanten af fredningsområdet. På den baggrund har fredningsnævnet tiltrådt, at de foreslåede stier etableres.

Fredningsnævnet har endvidere anført retningslinjer for etablering af stier, p-plads og skiltning.

Fredningsnævnet finder, at det vil være bedst stemmende med fredningens formål, at der er forbud mod opdrætning og udsætning af vildt. Det er fredningsnævnets opfattelse, at de nu foreslåede fredningsbestemmelser er bedst stemmende med fredningens formål i sammenhæng med en skydebane i det fredede område.

Det fremgår af afgørelsen, at fredningsnævnet har meddelt dispensation til en ændring af skydebanen. Fredningsnævnet finder, at skydebaneaktiviteterne kan fortsætte på det niveau, der fremgår af miljøgodkendelsen.

Herefter har fredningsnævnet fastsat de fredningsbestemmelser, der fremgår af fredningsafgørelsen, s. 56ff. Det fremgår bl.a., at der for fredningen bl.a. er fastsat følgende bestemmelser:

Det er fredningens formål at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde, at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng, at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger, samt at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

Fredningen indeholder bestemmelser om bevaring af området, som skal bevares i dets nuværende tilstand, medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de øvrige bestemmelser eller tillades ved dispensation.

Der er i fredningen bestemmelser om arealernes drift, som ifølge bestemmelserne skal ekstensiveres. Bestemmelserne om drift er områdeopdelt og regulerer *drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000, drift af natur- og skovarealer inden for Natura 2000, og landbrugsarealer med tilplantningsforbud.*

Der er forbud mod opførelse af ny bebyggelse. Legeredskaber, terrasser og drivhuse m.v. kan opføres på arealer betegnet ”hus med have og gårdspladsareal”. Om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse.

Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan efter fredningsnævnets godkendelse opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse. Der er forbud mod opførelse af ridehaller. Fredningen er ingen hindring for læskure og lign. til kreaturer og får.

Usædvanlig hegning er ikke tilladt. Der må opsættes sædvanlige fåre- og kreaturhegn. Der kan midlertidigt opsættes sædvanlige hegn omkring nyplantninger og foryngelser.

Det er ikke tilladt at anlægge nye veje eller ændre vejbelægning. Almindelig vedligeholdelse af mark- og skovveje er tilladt.

Nye stier må anlægges i overensstemmelse med fredningskortet, ellers kræves fredningsnævnets dispensation.

Der må ikke etableres ny grøfter eller dræn, medmindre plejemyndigheden i forbindelse med naturpleje eller nødvendig opretholdelse af veje og stier har givet godkendelse hertil.

Campering, teltslagning samt opmagasinering af bl.a. maskiner og redskaber er ikke tilladt uden for have- og gårdspladsarealer.

Anlæg, herunder belysning, må ikke anlægges langs stier og veje.

Der er forbud mod terrænændringer, herunder råstofindvinding. Undtaget herfra er forhold omfattet af fredningens § 2 om naturgenopretning eller efter godkendelse fra fredningsnævnet.

Fredningen er ikke til hinder for etablering af de nødvendige foranstaltninger i forbindelse med pleje, anlæg af stier m.v., f.eks. stenter, drikkeanlæg, fangfolde og lignende.

Der er adgang til arealerne i overensstemmelse med reglerne for offentlighedens adgang, hvor andet ikke fremgår af fredningen. Der skal være adgang til de udpegede stier i fredningen. Er det nødvendigt at hegne af hensyn til græssende dyr, skal stierne gøres tilgængelige med stenter, klaplåger eller lign.

Der er adgang til Stjær Stenskov og Søskov for undervisning og forskning.

Plejemyndigheden kan fastsætte regler for offentlighedens adgang af hensyn til plante- og dyrelivet. Harlev Jagtforening kan af sikkerhedsmæssige årsager lukke for adgang ved skydeaktiviteter.

Eksisterende stier må ikke nedlægges.

Eksisterende markvej mellem Tåstrupvej og Bøgebakken genoprettes ved anlæg med grus- eller stenslæbelægning, så offentligheden kan færdes til fods og på cykel.

Flere steder i fredningen etableres stiforløb som trampespor med adgang til fods.

Der etableres en p-plads til otte køretøjer ved Stenskovvej.

Kommunen kan opsætte vejledende information og skiltning.

Plejemyndigheden sikrer, at stier, som fremgår af fredningskortet, holdes åbne ved slåning af sporet mindst en gang årligt.

I vedligeholdelsesøjemed sikrer plejemyndigheden, at de stier, som fremgår af fredningskortet, er afmærkede i terrænet og dermed synlige for publikum samt sikrer, at der på fire markerede strækninger i det eksisterende stiforløb udlægges spang, ligesom plejemyndigheden afholder udgifter til etablering af nødvendige stenter, klaplåger og lignende.

Fredningen indeholder bestemmelser om kulturhistoriske spor og deres bevarelse.

Efter fredningsnævnets godkendelse kan der ske udgravning i forbindelse med arkæologiske undersøgelser.

Det er ikke tilladt at ændre tilstanden af beskyttede sten- og jorddiger.

Fredningen er ikke til hinder for, at der ved godkendte projekter kan ske rydning af skovpartier på arealer med særlige driftshensyn, for at beskytte og formidle de kulturhistoriske spor.

Plejemyndigheden har ret til efter forudgående drøftelse med ejeren at udføre naturpleje på privatejede arealer til opfyldelse af fredningens formål. F.eks. fjernelse af træbevoksninger, herunder selvsåninger samt bekæmpelse af invasive arter. Desuden kan der opsættes hegn, afgræsses, foretages høslæt og lignende.

Ved uenighed om plejeplan, som ikke er omfattet af en Natura 2000 handleplan, mellem ejeren, Kulturstyrelsen og Danmarks Naturfredningsforening skal planen forelægges fredningsnævnet til afgørelse.

Jagt er tilladt i overensstemmelse med den til enhver tid gældende lov om jagt og vildtforvaltning.

Vildtet må ikke tilskudsfodres på arealer, som er næringsstoffølsomme. Lodsejerne pålægges derfor at fjerne foderstandere og lignende samt ikke at tilskudsfodre i naturtyper, der til enhver tid er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Der må ikke opdrættes eller udsættes vildt.

Fredningen er ikke til hinder for, at skydebanens aktiviteter kan fortsætte efter gældende miljøgodkendelse. Skyderetningen tilpasses mod arealer

som muliggør let opsamling. Lerduer og større skår opsamles mindst en gang årligt.

Fredningsnævnet kan godkende mindre ændringer af skydebanen, der skal nedsætte generne fra skydeaktiviteterne.

Ved ophør af nuværende skydeaktiviteter, skal alle bygninger og installationer på arealet fjernes, og arealet udlægges til lysåben natur. Brugerne sørger for oprydning på arealerne for egen regning efter myndighedernes anvisning.

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne.

I forbindelse med gennemførelse af fredningen ophæves Overfredningsnævnets kendelse af 22. maj 1962 på skovlodder af matriklerne 14a, 15a, 8a, 9d, 48, 57 og 5a Stjær By og sogn.

Tillige ophæves deklaration af 18. april 1972 omfattende matrikel nr. 29a Lillering By, Framlev Sogn nu del af 29b smst.

7. Klager og bemærkninger

En række private lodsejere samt Naturstyrelsen (nu Miljøstyrelsen) har klaget over fredningsnævnets afgørelse.

Sagsrejserne og Miljøstyrelsen har kommenteret klagerne ved breve af henholdsvis 29. september 2016 og 24. august 2017.

7.1 Klage indgivet af Naturstyrelsen og bemærkningerne hertil

Naturstyrelsen har i klage af 12. februar 2016 og 23. juni 2016 anført, at et gødsknings- og sprøjteforbud er unødvendigt indgribende i forhold til første del af fredningens formål, som er ”at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde”. Styrelsen finder, at omkostningerne ved et forbud mod omlægning, gødskning og sprøjtning ikke vil stå i et rimeligt forhold til formålet med fredningen.

Sagsrejserne har hertil bemærket, at sagsrejserne vurderer, at et forbud mod at gødske og sprøjte på de pågældende arealer er et centralt tiltag for at sikre udmøntning af formålet med fredningen.

Sagsrejserne har anført, at det klart fremgår, at fredningen ikke blot har til formål at bevare den nuværende situation, men at forbedre naturværdierne og at skabe et større sammenhængende naturområde.

I den forbindelse har sagsrejerne henvist til to notater fra DCE⁵ (Nationalt center for Miljø og Energi) fra henholdsvis 2012 og 2014, hvori det fastslås, at både gødsning og sprøjtning har mærkbare negative effekter på planter og insekter gennem direkte såvel som indirekte påvirkning, og at det har en mærkbar positiv effekt på naturtilstanden, når disse aktiviteter ophører.

Det fremgår endvidere, at arealer svarende til 74,5 ha er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, som sikrer arealerne mod tilstandsændringer som følge af en intensiveret drift. Arealerne er dog ikke beskyttet mod status quo i driften, mod ophør af drift eller mod påvirkning af drift på tilstødende arealer.

Sagsrejerne har henvist til, at det fremgår af Natura 2000-planen,⁶ at Tåstrup Sø er påvirket af tilførte næringsstoffer og er under tilgroning, samt at der er en ugunstig bevaringsstatus på arealer med rigkær, hængesæk, kildevæld og kalkoverdrev på grund af uhensigtsmæssig eller manglende drift. Det fremgår endvidere af sagsrejsernes bemærkninger, at en stor del af lavbundsarealerne henlå som brakarealer frem til 2007-2008, og det ved fredningsagens opstart var intentionen at fastholde arealerne med ekstensiv udnyttelse af hensyn til at forbedre området kvalitativt som levested for en bred vifte af arter og for vandmiljøet. En ekstensivering af driften på arealerne vil genskabe sammenhængen mellem de to dele af Natura 2000-området.

7.2 Klage indgivet af lb.nr. 7 og bemærkningerne hertil

Dansk Skovforening har klaget på vegne af Ole Brøndum, der i sagen har lb.nr. 7.

Det fremgår af klagen, at en af ejendommens ejere, Ole Brøndum, ejer den nordlige del af matriklen på ca. 9 ha.

Klager har anført, at fredningsafgørelsen bør tilbagevises og hjemvises til fornyet behandling i fredningsnævnet på grund af væsentlige mangler.

Det er i klagen anført, at fredningsafgørelsen ikke beskriver de restriktioner, der skal være gældende for skovarealerne beliggende i Natura 2000-området eller fastsætter, hvilken drift der skal foregå på arealet. Afgørelsen opfylder ikke kravet om at beskrive fredningsindholdet.

Klager har endvidere anført, at det er en urimelig hård begrænsning for skovdriften i relation til at opfylde habitatdirektivets forpligtelser, at nåle-

⁵ ”Vurdering af omfang og konsekvenser af sprøjtning og gødsning af § 3-beskyttede naturarealer” og ”Forbedring af naturtilstand og biodiversitet efter ophør af gødsning og sprøjtning af § 3-arealer”.

⁶ ”Natura 2000 plan 2016-2021, Lillering Skov, Stjær Skov, Tårstrup Sø og Tårstrup Mose, Natura 2000 område nr. 232 og Habitatområde 232” (2016).

træer skal konverteres til løvtræer. Sådant en begrænsning finder generelt ikke anvendelse i Natura 2000-områderne.

Klager finder det ikke påvist, at der findes arealer med oprindelig skov, og det er oplyst, at klagers del af skoven ikke er ekstensivt drevet, men har været drevet efter helt almindelig forstlig praksis. Det er endvidere anført, at renafdrift af løv og tilplantning med nål inden for et Natura 2000-område kræver tilladelse fra Naturstyrelsen.

Sagsrejserne har til klagen bemærket, at intentionen for Lillering Skov var at sikre skovens meget lange kontinuitet som løvskov, og at sikre at skovens biologiske værdier styrkes fremadrettet gennem en ekstensiv drift med løvtræsbinding. På tidspunktet for sagens rejsning forelå der ikke en Natura 2000-plan for området. Efter Naturstyrelsens anmodning blev bestemmelsen udtaget af fredningsforslaget, da der siden blev udarbejdet en Natura 2000-plan med retningslinjer for bevaring af skovnaturtyperne, som myndighederne skal søge udmøntet. Virkemidlet til udmøntning af Natura 2000-planens retningslinje for skovdriften og den efterfølgende handleplan er indgåelse af aftaler mellem lodsejere og myndigheder på baggrund af de puljer, som afsættes hertil. Handleplanen må ikke være så konkret, at den foregriber det præcise indhold i de aftaler, som myndighederne skal indgå med lodsejerne. Det er endvidere anført, at Natura 2000-planer og Natura 2000-handleplaner er bindende for myndighederne, men ikke for private lodsejere. Det er ifølge sagsrejserne ikke intentionen med formuleringen i fredningsbestemmelsernes § 3b at ændre herved. Det er derfor fortsat myndighedernes ansvar at sikre, at der opnås en naturtypebevarende drift. Handleplanen ses ikke at være så specifik, at der ikke vil kunne opnås tilskud eller erstatning som følge af aftaler eller påbud om særlig drift.

Som begrundelse for bestemmelsen om konvertering fra nål til løv ved almindelig omdriftsalder har sagsrejserne henvist til Lillering Skovs historie.

Sagsrejserne bemærker, at det bl.a. fremgår, at Lillering Skov er en del af en meget gammel løvskov. De arealer, hvor der i dag er registreret habitatskovtyper, har været bevokset med løvskov uafbrudt, så langt tilbage det kan dokumenteres på kort. Undtaget herfra er mindre arealer. Skoven optræder i sin helhed som løvskov på Videnskabernes Selskabskort fra 1816, som er det ældst tilgængelige kort over Danmark. Kortet blev opmålt i 1790, i de år hvor skovarealet i Danmark var på sit laveste niveau. Lillering Skov placerer sig blandt de ca. 2 % af landets skove, der eksisterede i 1805, hvor skovforordningen blev vedtaget med henblik på at sikre de få tilbageværende skove.

Det konkluderes af sagsrejserne, at Lillering Skov er en gammel og biologisk værdifuld løvskov, og at skoven er ekstensivt drevet og ikke tidli-

gere har været intensivt drevet – med undtagelse af relativt få områder, blandt andet en del af klagers parceller. En udvikling mod en mere intensiv skovdrift og valg af eksotiske træarter vil give et tab af de biologiske værdier. Af Natura 2000-planen fra 2011 fremgår det, at skovnaturtyperne ikke er sikret mod konvertering til andre træarter (planens s. 10), og i Natura 2000 basisanalysen fra 2007 er nåletræerne beskrevet som en langsigtet trussel mod habitatskovtyperne.

Med baggrund i Lillering Skovs udviklings- og driftshistorie, ønsker sagsrejserne skoven fastholdt og genoprettet som ekstensivt drevet løvskov med fokus på bevaring og udvikling af de biologiske værdier, der knytter sig til denne gamle løvskov.

Klager har i brev af 18. august 2017 i det væsentlige gentaget tidligere fremførte argumenter.

Advokat Uffe Baller har indgivet klager på vegne af lodsejerne med lb.nr. 4, 5, 14, 15, 19 og 31 samt lb.nr. 7

Klager har oplyst, at klager har indgået aftale om at gøre brug af og henviser til indlæg af 10. februar 2016 fra Dansk Skovforening og tilslutter sig i den forbindelse, at fredningsnævnets afgørelse er både ufuldstændig og mangelfuld, og at der ikke gyldigt kan pålægges fremtidige uspecifikke dyrkningsbegrænsninger inden for Natura 2000-området.

8. Miljø- og Fødevarerklagenævnets behandling og afgørelse i sagen

8.1 Sagens behandling

Miljø- og Fødevarerklagenævnet besigtigede den 26. september 2017 fredningsområdet og holdt efterfølgende offentligt møde om sagen.

Sagsrejserne redegjorde under besigtigelsen og i forbindelse med det offentlige møde for deres forslag om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev.

De indsendte klagepunkter blev i alt væsentligt gentaget. Det blev demonstreret hos lb.nr. 4, at opdelingen af lav- og højbundsarealer ikke var retvisende. Det blev af lb.nr. 5 oplyst, at opgørelsen af nål på hans ejendom ikke var korrekt. Det blev drøftet, at indtegningen af stiforløbet på fredningskortet ikke var korrekt. Sagsrejserne oplyste, at gps-opmålingerne ikke var korrekte og tilbød at foretage en ny opmåling.

Aarhus Kommune anmodede om, at erstatningsfordelingen mellem stat og kommuner skulle være en tiendedel til kommunerne og ni tiendedele til staten.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet besluttede på baggrund af det oplyste under besigtigelsen og det offentlige møde kun at træffe delafgørelser, indtil der var foretaget yderligere undersøgelser.

På den baggrund udarbejdede sagsrejserne en revideret areal- og lodsejerfortegnelse samt kortbilag, bl.a. efter en ny gps-opmåling af stiforløb i Lillering Skov. Historiske kort viste, at et eksisterende stiforløb indtegnet på ejendommen matr.nr. 24c Lillering By, Framlev, rettelig ligger på matr.nr. 29c og 29f.

Under sagens behandling i fredningsnævnet havde Aarhus Kommune udarbejdet et notat om lavbundsarealer. Miljø- og Fødevarerklagenævnet foretog yderligere opdelinger af arealerne og ind tegnede differentierede lavbundsarealer på et nyt kort. Opdelingen tog udgangspunkt i kote 12, hvor Tåstrup Sø ligger.

Slots- og Kulturstyrelsen oplyste under fredningsnævnets behandling af sagen, at styrelsen ville registrere fortidsminder samt sten- og jorddiger uafhængigt af fredningen. Slots- og Kulturstyrelsen afsluttede registreringen i efteråret 2017. De registrerede arealer fremgår af sagsrejsernes reviderede areal- og lodsejerfortegnelse samt reviderede fredningskort.

Lodsejeren med lb.nr. 5 har udpeget arealer som, ifølge ham, på tidspunktet for fredningssagens rejsning var tilplantet med nål, og som derfor er omfattet af konverteringsbestemmelsen i fredningens § 3b.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet sendte de nye oplysninger i høring og modtog efterfølgende høringssvar samt bemærkninger.

Lb.nr. 7 (Ole Brøndum) har i mail af 18. april 2018 anført, at han ønsker et brændeskur på 35 m² og en garage på 49 m² indtegnet på fredningskortet.

Danmarks Naturfredningsforening har på sagsrejsernes vegne i høringssvar af 4. maj 2018 anført, at bygningerne allerede fremgår af det reviderede fredningskort.

Lb.nr. 13 har i høringssvar af 17. april 2018 anført, at ejendommens ca. 11,6 ha ren landbrugsjord er sat til salg og anslås at have en værdi på 175.000-200.000 kr. pr. ha.

Lb.nr. 19 har i mail af 27. marts 2018 indsendt dræntegninger.

Advokat Uffe Baller har indsendt høringssvar af 23. marts og 17. april 2018 på vegne af lb.nr. 4, 5, 7, 14, 15, 19 og 31.

Det fremgår af høringssvaret, at Hedeselskabet har lagt dræn på flere af ejendommene, og at der foreligger dokumentation herfor. Det fremgår endvidere, at der i sidste århundrede blev iværksat en generel grundvandssænkning i området omkring Tåstrup Sø, så det tidligere søområde kunne udnyttes til omdrift. Lodsejerne har anført, at en kategorisering af

arealerne som lavbundsarealer alene har vejledende betydning for arealernes dyrkningsforhold, og at lavbundsarealerne har samme bonitet som højbundsarealerne, da dræning kompenserer for, at arealerne bliver vandlidende.

Det er anført, at der for fem af lodsejerne (lb.nr. 4, 5, 14, 15 og 19) er tale om mineralholdig lerjord, der er dyrkningsegnet og som har været i sædvanlig omdrift.

Det er anført, at forholdene under besigtigelsen ikke var retningsgivende for arealernes bonitet m.v. på grund af regn forinden, samt at arealerne ikke var indgået i omdrift i en årrække for at respektere fredningsindgrebet. Grøfter og dræn var af samme årsag ikke vedligeholdt.

Lodsejerne har anført, at de kan tilslutte sig SKAT's vurdering af værdiforringelsen på 120.000 kr. pr. ha for arealer i sædvanlig omdrift. En værdiforringelse på 60.000 kr. pr. ha kan som udgangspunkt godkendes for lavbundsarealer, dog med tillæg, hvis arealerne kan udnyttes til græs og hø, som tilfældet er for arealerne ved søen, og således at erstatningen udgør 80.000 kr. pr. ha.

8.2 Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger

Ifølge naturbeskyttelseslovens § 43, stk. 1, kan fredningsnævnets afgørelse efter § 40 påklages til Miljø- og Fødevarerklagenævnet. Det følger af naturbeskyttelseslovens § 42, at Miljø- og Fødevarerklagenævnet skal efterprøve fredningsnævnets afgørelse efter § 40, stk. 1, i dens helhed, når den samlede erstatning og godtgørelse overstiger 500.000 kr.

Endvidere følger det af naturbeskyttelseslovens § 44, stk. 1, at Miljø- og Fødevarerklagenævnet kan ændre fredningsnævnets afgørelse, herunder fredningens geografiske udstrækning, fredningsbestemmelserne og erstatningen. Dette gælder, uanset hvem der har rejst fredningssagen eller påklaget fredningsnævnets afgørelse, og uanset fredningsforslaget og de forslag og krav, der er fremført for fredningsnævnet og Miljø- og Fødevarerklagenævnet.

Ifølge naturbeskyttelseslovens § 33, stk. 1, kan der gennemføres fredning af landarealer til varetagelse af de formål, der er nævnt i naturbeskyttelseslovens formålsbestemmelse i § 1:

”§ 1. Loven skal medvirke til at værne landets natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet.

Stk. 2. Loven tilsigter særligt

- 1) at beskytte naturen med dens bestand af vilde dyr og planter samt deres levesteder og de landskabelige, kulturhistoriske, naturvidenskabelige og undervisningsmæssige værdier,
- 2) at forbedre, genoprette eller tilvejebringe områder, der er af betydning for vilde dyr og planter og for landskabelige og kulturhistoriske interesser, og
- 3) at give befolkningen adgang til at færdes og opholde sig i naturen samt forbedre mulighederne for friluftslivet.”

Efter naturbeskyttelseslovens § 38 skal en fredning indeholde en bestemmelse om formålet med fredningen. I fredninger, der omfatter arealer inden for internationale naturbeskyttelsesområder, skal det fremgå af formålet, at fredningen skal medvirke til at sikre en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper, som områderne er udpeget for, jf. stk. 2. Ifølge § 38, stk. 3 kan en fredning gå ud på bevaring af den nuværende tilstand eller tilvejebringelse af en bestemt tilstand, der herefter skal bevares, og den kan regulere offentlighedens færdsel i området. Af bestemmelsens stk. 4 fremgår, at en fredning kan indeholde de bestemmelser, herunder de påbud og forbud vedrørende arealernes anvendelse, der skønnes nødvendige, for at fredningsformålet kan opnås.

Det følger af miljøvurderingsloven, at myndighederne ved den endelige godkendelse eller vedtagelse af planen skal tage hensyn til miljørapporten, herunder øvrige miljøpåvirkninger samt udtalelser fra myndigheder eller offentligheden, jf. § 9⁷.

Som en del af grundlaget for Miljø- og Fødevareklagenævnets fredningsafgørelse er indgået den i sagen udarbejdede miljøvurderingsrapport samt den sammenfattende redegørelse, hvorefter fredningen ikke vil få negative konsekvenser for Natura 2000-området, eller de arter og naturtyper der udgør områdets udpegningsgrundlag.

8.3 Miljø- og Fødevareklagenævnets beslutninger af 26. september 2017 om fredningen

I sagens behandling har Miljø- og Fødevareklagenævnets medlemmer deltaget: Birgitte Egelund Olsen (formand), landsdommer Henrik Twilhøj og de læge medlemmer Pelle Andersen-Harild, Torben Hansen, Per Nørhave og Jens Vibjerg.

8.3.1 Fredningens gennemførelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet besluttede enstemmigt at frede området.

Et enigt Miljø- og Fødevareklagenævn finder, at området er fredningsværdigt. Nævnet har foretaget en afvejning af de hensyn, der fremgår af

⁷ Lovbekendtgørelse nr. 1533 af 10. december 2015 om miljøvurdering af planer og programmer, jf. § 57, stk. 3 i lovbekendtgørelse nr. 1225 af 25. oktober 2018 om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM).

formålsbestemmelsen i naturbeskyttelseslovens § 1 og finder, at området er unikt og har væsentlige landskabelige, kulturhistoriske, geologiske og naturmæssige værdier, som afspejles i fredningens formålsbestemmelse.

Nævnet tilslutter sig således fredningsnævnets begrundelse for at frede.

8.3.2 Fredningens afgrænsning

Et enigt Miljø- og Fødevarerklagenævn besluttede at udtage den del af matr.nr. 7a, som udgør "Rosenhaven" samt den del, der ligger mellem "Rosenhaven" og ejendommens private haveareal, af fredningen.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet besluttede enstemmigt at tiltræde fredningens øvrige afgrænsning, som den blev vedtaget af fredningsnævnet.

8.3.3 Fredningens indhold

§ 3 Arealernes drift

Miljø- og Fødevarerklagenævnet besluttede enstemmigt at fastholde de af fredningsnævnet fastsatte bestemmelser om arealernes drift i § 3 og med samme begrundelse som fredningsnævnet.

Nævnet er enigt med sagsrejserne i, at en fastholdelse af forbuddet mod gødskning, kalkning, sprøjtning og omlægning af lysåbne arealer, jf. fredningsbestemmelsernes § 3a for de pågældende arealer, er et centralt tiltag for at sikre en udmøntning af formålet med fredningen. Nævnet har lagt vægt på, at fredningen ikke alene har til formål at bevare den nuværende naturværdi, men også at forbedre disse samt skabe et større sammenhængende naturområde.

Et enigt Miljø- og Fødevarerklagenævn besluttede dog at udtage det første afsnit i fredningsbestemmelsernes § 3b, der henviser til, at området skal reguleres efter gældende Natura 2000-planer.

Flere af klagerne har fundet, at formuleringen kan fortolkes som en bestemmelse, der medfører restriktioner i driften indenfor Natura 2000-området.

Det var hensigten med formuleringen af bestemmelsen, at der ikke skulle ske regulering af driften, men at den alene skulle følge reglerne for Natura 2000, jf. fredningsnævnets frednings- og erstatningsafgørelser.

Miljøstyrelsen har på den baggrund foreslået, at det pågældende 1. afsnit udtages af fredningsbestemmelsernes § 3b for at undgå misforståelser. Sagsrejserne har ligeledes foreslået en justering af bestemmelsen.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har noteret sig, at der synes at være en udbredt enighed blandt sagens parter om at udtage afsnittet.

§ 8 Pleje

Miljø- og Fødevareklagenævn besluttede enstemmigt at ændre fredningsbestemmelsernes § 8, således at bestemmelsen bringes i overensstemmelse med plejebekendtgørelsen.

Nævnet finder, at fredningsbestemmelsernes § 8 indeholder en uhenigtsmæssig sammenblanding af procedurerne for henholdsvis plejeplaner og plejeforanstaltninger, idet kun plejeforanstaltninger – og ikke plejeplaner – kan påklages efter plejebekendtgørelsen. På den baggrund finder nævnet tillige, at det er uhenigtsmæssigt at pålægge plejemyndigheden en pligt til at forhandle sig til enighed om plejeplanen ud over, hvad der fremgår af plejebekendtgørelsen.

§ 10 Skydebane (ny § 9)

Et flertal af Miljø- og Fødevareklagenævnets medlemmer vedtog at udtage det sidste afsnit i fredningsbestemmelsernes § 10. Flertallet finder, at skydebanens brugere ikke kan påbydes at fjerne lovligt etablerede bygninger uden erstatning. Det vil endvidere reelt være umuligt at håndhæve et sådant påbud over for brugeren af en lejet ejendom.

Mindretallet (Pelle Andersen-Harild) stemte for at fastholde afsnittets første punktum. Mindretallet finder, at der er risiko for, at bygningerne bliver taget i anvendelse til sommerhusbeboelse eller lignende, hvis bygningerne ikke fjernes efter skydeaktiviteternes ophør.

§ 12 Deklaration (ny § 11)

Et enigt Miljø- og Fødevareklagenævn besluttede at ophæve den del af fredningens § 12, der vedrører ophævelse af en deklARATION af 18. april 1972. Det er nævnets vurdering, at den pågældende deklARATION ikke er en fredningsdeklARATION. Nævnet bemærker, at det tidligere fredningsplanudvalgs påtaleret er overgået til kommunalbestyrelsen.

8.4 Miljø- og Fødevareklagenævnets beslutninger den 17. juni 2019

I sagens behandling har Miljø- og Fødevareklagenævnets medlemmer deltaget: Birgitte Egelund Olsen (formand), landsdommer Henrik Twilhøj og de læge medlemmer Pelle Andersen-Harild, Per Nørhave og Jens Vibjerg.

§ 4a Byggeri

Miljø- og Fødevareklagenævnet har enstemmigt vedtaget, at bestemmelsens 2. afsnit skal ændres, så bestemmelsen giver mulighed for om- og tilbygning af helårshuse op til 500 m² i landzone, således at grænsen for det tilladte bruttoareal i forbindelse med om- og tilbygninger svarer til den nugældende planlov.

§ 7 Kulturhistoriske spor

Der var under besigtigelsen drøftelser om reetablering af den stenkisteformede bro nævnt i fredningsbestemmelsernes § 7, 2. afsnit.

Danmarks Naturfredningsforening har efterfølgende oplyst, at Slots- og Kulturstyrelsens konsulent Niels-Christian Clemmensen har udtalt, at det ikke har nogen kulturhistorisk værdi at søge fortidsmindet reetableret.

På den baggrund har Miljø- og Fødevarerklagenævnet enstemmigt vedtaget at udtage det pågældende afsnit i fredningens § 7.

§ 9 Jagt

Miljø- og Fødevarerklagenævnet vedtog enstemmigt at ophæve fredningens § 9. Fredningen hindrer ikke jagt, og nævnet finder ikke anledning til at regulere jagt i fredningsbestemmelserne. Nævnet finder, at jagt, herunder opdræt, udsætning af vildt samt tilskudsfordring, er tilstrækkeligt reguleret af lov om jagt og vildtforvaltning samt naturbeskyttelseslovens § 3.

Fredningens § 10 bliver herefter ny § 9 osv.

De øvrige fredningsbestemmelser blev enstemmigt vedtaget som fastsat af fredningsnævnet.

8.5 Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger til klagepunkter

Stiforløb – lb.nr. 14

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder ikke anledning til at ændre det fastlagte stiforløb.

Lb.nr. 14 har eksisterende stiforløb på sin ejendom og i forbindelse med fredningen skal et tidligere stiforløb genoptages/nyetableres på naboejendommen. Sagsrejerne har sammen med lodsejerne ændret på det oprindeligt foreslåede stiforløb, så det ikke ville være til gene for dem.

Det blev under Miljø- og Fødevarerklagenævnets besigtigelse konstateret, at klagen er baseret på det oprindelige forslag til sti og ikke det stiforløb, som lodsejeren selv har været med til at fastlægge.

Stiforløb – lb.nr. 31

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder ikke anledning til at ændre det fastlagte stiforløb på naboejendommen, idet stiforløbet ikke påfører lb.nr. 31 særlige gener.

Lb.nr. 31 har klaget over, at der med fredningen er tre stier omkring hans ejendom, hvilket vanskeliggør jagtmuligheder.

Stiforløbet, som er anlagt på et naboareal, forløber i en afstand fra 100 til 200 m fra boligen. Lb.nr. 31 har særskilt i fredningen fået tilladelse til at udvide et eksisterende dobbelt læhegn langs ejendommen, som afskærer ejendommen fra stien.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at naboen også uden en fredning har en ret til at anlægge et stiforløb på sin ejendom.

8.6 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 44, stk. 1, jf. § 40.⁸

Miljø og Fødevareklagenævnet ophæver Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig dels afgørelse af 19. januar 2016 om at gennemføre fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse om at gennemføre fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune på følgende ejendomme, der er afgrænset som vist på det medfølgende fredningskort, og som helt eller delvist omfatter følgende matrikelnumre:

Ejendomme i Skanderborg Kommune:

Matr.nr. 31c Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 5bt Stjær By, Stjær, matr.nr. 5d Stjær By, Stjær, matr.nr. 5f Stjær By, Stjær, matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, matr.nr. 48a Stjær By, Stjær, matr.nr. 48b Stjær By, Stjær, matr.nr. 57 Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 10q Stjær By, Stjær, matr.nr. 9ø Stjær By, Stjær, matr.nr. 8m Stjær By, Stjær, matr.nr. 8p Stjær By, Stjær, matr.nr. 8q Stjær By, Stjær, matr.nr. 15r Stjær By, Stjær, matr.nr. 14u Stjær By, Stjær, matr.nr. 12u Stjær By, Stjær, matr.nr. 58a Stjær By, Stjær, matr.nr. 17r Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 24b Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bd Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bf Stjær By, Stjær og matr.nr. 47e Stjær By, Stjær.

Ejendomme i Aarhus Kommune:

Matr.nr. 3a Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 29e Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 3k Lillering By, Framlev, matr.nr. 29d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ae Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9v Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 29f Lillering By, Framlev, matr.nr. 29c Lillering By, Framlev, matr.nr. 2y Lillering By, Framlev, matr.nr. 20b Lillering By, Framlev, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, matr.nr. 33 Lillering By, Framlev, matr.nr. 6e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ø Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7d Lillering By, Framlev, matr.nr. 1m Lillering By, Framlev, matr.nr. 27b Lillering By, Framlev, matr.nr. 16v Lillering By, Framlev, matr.nr. 27 c Lillering By, Framlev, matr.nr. 11 Lillering By, Framlev, matr.nr. 1p Lillering By, Framlev, matr.nr. 1e Lillering By, Framlev, matr.nr. 2e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4q Lillering By, Framlev, matr.nr. 44a Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ad Lillering By, Framlev, matr.nr. 44d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4d Lillering By, Framlev, matr.nr. 32b, Lillering By, Framlev, matr.nr. 24c Lillering By, Framlev, matr.nr. 4l Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 11am Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 30b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 44c Lillering By, Framlev, matr.nr. 39a Lillering By, Framlev, matr.nr. 10h Tåstrup By, Harlev,

⁸ Lovbekendtgørelse nr. 240 af 13. marts 2019 om naturbeskyttelse.

matr.nr. 5aa Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5ø Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3k Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 2n Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6o Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3i Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6s Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 16a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 15b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 8f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4r Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4q Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 4a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9æ Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3l Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2o Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3l Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 8g Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3a Tåstrup By, Harlev.

Fredningen af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev gennemføres med følgende bestemmelser, som herefter gælder for fredningen:

§ 1 Fredningens formål

- at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde.
- at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng
- at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger
- at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

§ 2 Bevaring af området

De fredede arealer skal bevares i deres nuværende tilstand, medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved en dispensation efter § 10. Det betyder blandt andet, at arealet ikke må terrænændres, bebygges eller beplantes.

Desuden er de dele af fredningen, som er omfattet af Natura 2000, underlagt den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og opfølgende kommunale og statslige handleplaner.

Fredningen er ikke til hinder for naturgenopretningsprojekter i området. Naturgenopretningsprojekter skal ske i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt, som er forelagt lodsejere og Danmarks Naturfredningsforening til udtalelse samt godkendt af fredningsnævnet.

§ 3 Arealernes drift

a. Drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

Landbrugsarealer i omdrift ekstensiveres. Arealer omfattet heraf fremgår af signaturen på det delområdekort, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

Driften tilrettelægges, så den opfylder fredningens formål. Lysåbne arealer, jf. delområdekortet, fastholdes som lysåbne. De lysåbne arealer må ikke gødskes, kalkes, sprøjtes eller omlægges.

Eksisterende læhegn må vedligeholdes ved enkelte genplantninger med hjemmehørende løvtræarter.

Skovdriften skal være ekstensiv efter naturnære principper og sikre opretholdelse og udvikling af biologiske værdier. Skovene drives med plukhugst eller gruppevis foryngelse og selvfor yngelse i videst muligt omfang. Der er forbud mod renafdrift af arealerne.

Træartsvalget skal fortrinsvist være hjemmehørende løvtræarter. Der kan forekomme indslag med andre lokalitetstilpassede arter, herunder nåletræer. Berørte skovarealer fremgår af signatur på delområdekortet.

Skoven på matr. nr. 3h og 2o Tåstrup by, Harlev, kan fortsat drives som stævningsskov, hvor nedskæring til rod er tilladt.

15 års genopdykningsret på matr. nr. 2y, Lillering By, Framlev annulleres. Der må ikke etableres nye læhegn.

b. Drift af natur- og skovarealer inden for Natura 2000

Arealer tilplantet med nåletræer, herunder juletræer, konverteres senest ved almindelig omdriftsalder til løvtræer med mulighed for indslag af andre lokalitetstilpassede arter. Disse arealer er indtegnet med signatur på fredningskortet: ”nåletræer som konverteres til løvtræer”.

Der må ikke foretages skadevoldende udslæbning af træ, dybdepløjning m.m. eller kørsel på kulturhistoriske spor, fortidsminder, diger og stenbestrøninger. Forekomsten af fortidsminder mv. fremgår af det kortbilag, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

c. Landbrugsarealer med tilplantningsforbud

Landbrugsarealer med forbud mod udsigtshæmmende beplantning, jf. delområdekortet, må anvendes til sædvanlig landbrugsdrift med 1-årige afgrøder.

Der er forbud mod udsigtshæmmende afgrøder og beplantning, herunder nye læhegn, juletræer, pyntegrønt, energipil, elefantgræs og lignende.

Fredningen er ikke til hinder for, at arealerne overgår til vedvarende græsningsarealer eller høslæt.

På del af matr.nr. 5f Stjær By, Stjær kan eksisterende levende hegn med frugttræer og buske forlænges langs med ejerlavsgården i overensstemmelse med indtegnning, som fremgår af delområdekortet. På matr.nr. 5d og 5f, Stjær By, Stjær kan der mellem det levende hegn og stendiget i ejerlavsgården etableres et supplerende læhegn i en afstand fra stendiget, som sikrer mod skader herpå. Det supplerende læhegn skal bestå af hjemmehørende løvtræer.

§ 4 Byggeri, tilstandsændringer, tekniske anlæg, oplag mv.

a. Byggeri

Der må ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter og lignende. Forbuddet omfatter tillige legeredskaber, terrasser, drivhuse og andre faste indretninger uden tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Sådanne konstruktioner kan opføres på arealer, som er omfattet af fredningskortets signatur ”hus med have og gårdspladsareal”.

Eksisterende helårshuse beliggende i landzone kan om- og tilbygges, så det samlede bruttoetageareal ikke overstiger 500 m². Dog kræves forudgående godkendelse af fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning og placering.

Øvrige om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse.

Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter forudgående godkendelse af fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering.

Der er forbud mod opførelse af ridehaller.

Fredningen er ikke til hinder for midlertidig anbringelse af skurvogne eller skure, der i kortere perioder er nødvendige for skovdrift eller naturpleje (max. 6 uger).

Fredningen er ikke til hinder for anbringelse af sædvanlige læskure for får, kreaturer og lignende efter fredningsnævnets godkendelse af udformning, størrelse og placering.

Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab.

b. Hegning

Der må opsættes sædvanlige fåre- og kreaturhegn. Der kan opsættes sædvanlige hegn omkring nyplantninger og foryngelser, såfremt disse fjernes igen inden 10 år. Usædvanlig hegning er ikke tilladt, herunder f.eks. blafrehegn og hvide træhegn (hestehegn).

c. Veje og stier

Der må ikke anlægges nye veje eller ændres belægning på eksisterende veje. Almindelig vedligeholdelse af mark- og skovveje med eksempelvis sten eller grus er tilladt.

Nye stier må anlægges i overensstemmelse med fredningskortet. Herudover kan nye stier anlægges med fredningsnævnets godkendelse.

d. Dræning

Der må ikke etableres nye grøfter eller dræn. Plejemyndigheden kan dog i særlige tilfælde godkende nye grøfter eller dræn, hvis formålet er at muliggøre naturpleje, eller hvis det er nødvendigt for opretholdelse af udlagte veje og stier.

e. Øvrige forhold

Campering og teltslagning samt opmagasinering af maskiner, redskaber m.m. uden for have- og gårdspladsarealer er ikke tilladt.

Der må ikke etableres anlæg af nogen art, herunder belysning langs stier og veje.

Terrænændringer, herunder råstofindvinding er ikke tilladt. Dog kan der ske terrænændringer som led i en naturgenopretning i henhold til fredningsbestemmelsernes § 2 eller som mindre terrænændringer i forbindelse med byggeri og anlæg efter fredningsnævnets godkendelse.

Fredningen er ikke til hinder for etablering af de nødvendige foranstaltninger i forbindelse med pleje, anlæg af stier m.v., f.eks. stenter, drikkeanlæg, fangfolde og lignende.

§ 5 Offentlighedens adgang

a. Adgangsbestemmelser

Offentligheden har ret til at færdes og opholde sig i fredningsområdet efter naturbeskyttelseslovens almindelige regler, hvor ikke andet er fastsat efter nedenstående.

Hvor adgang til de på fredningskortet udpegede stier forhindres ved hegning af hensyn til græssende husdyr, skal stierne holdes åbne og tilgængelige for offentligheden med stenter, klaplåger, færister eller lignende eller ved at føre stien udenom eller imellem foldene.

Hunde skal føres i snor. Undtaget herfra er brugshunde i forbindelse med jagt eller træning på skydebanearealerne.

Der er adgang til stenbestrøninger i Stjær Stenskov og Søskov i undervisnings- og forskningsmæssig forbindelse.

Plejemyndigheden kan af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet fastsætte regler for begrænsning af offentlighedens færdsel i området.

Harlev Jagtforening kan af hensyn til sikkerheden lukke for offentlighedens adgang på den del af stien, som står i forbindelse med skydebanens areal, i forbindelse med de tilladte skydeaktiviteter.

b. Eksisterende veje og stier der sikres

De stier, der fremgår af fredningskortet, må ikke nedlægges, idet de skal sikre adgang på tværs af de centrale dele af området.

c. Anlæg af stier

I overensstemmelse med skitseringen på fredningskortet genoprettes den eksisterende stiadgang i øst-vestgående retning mellem Tåstrupvej og Bøgebakken således, at stien bliver gennemgående. Stien anlægges med grus eller stenslagsbelægning. Offentligheden kan færdes til fods og på cykel ad denne sti.

I overensstemmelse med fredningskortet etableres der flere steder nye stiforbindelser mellem eksisterende stiforløb i området. Stierne udlægges som trampespor med adgang til fods.

d. Parkering

I forbindelse med fredningen etableres parkeringsmulighed for op til 8 biler ved Stenskovvej på del af matrikel nr. 24b Stjær By, Stjær.

e. Information

Kommunen kan opsætte vejledende information og skiltning.

f. Vedligeholdelse

Plejemyndigheden sikrer, at stier, som fremgår af fredningskortet, holdes åbne ved slåning af sporet mindst en gang årligt.

Plejemyndigheden sikrer, at de stier, som fremgår af fredningskortet, er afmærkede i terrænet og dermed synlige for publikum.

På fire markerede strækninger i det eksisterende stiforløb i den nordlige og vestlige udkant af Tåstrup Mose udlægger plejemyndigheden spang, ligesom plejemyndigheden afholder udgifter til etablering af stenter, klaplåger og lignende, som eventuelt er nødvendigt for de udlagte stier. Vedligeholdelse af spang, stenter, klaplåger m.m. udføres af plejemyndigheden.

§ 6 Stenbestrøninger

Det er forbudt at fjerne, flytte, bortsprænge, opgrave, tildække eller på anden måde beskadige de naturlige stenforekomster i Stjær Stenskov og Søskov.

§ 7 Kulturhistoriske spor

Højryggede oldtidsagre, stenkisteformede broer og ledsten bevares og må ikke beskadiges. Forekomsterne fremgår af det kortbilag, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

Det eksisterende tracé fra Hammelbanen samt lasterampe i skovbrynet bevares i dets nuværende stand.

Efter fredningsnævnets godkendelse kan der ske udgravning i forbindelse med arkæologiske undersøgelser. Fredningsnævnets godkendelse erstatter ikke nødvendige tilladelser eller dispensationer, som skal indhentes ved andre myndigheder.

Det er ikke tilladt at ændre tilstanden af beskyttede sten- og jorddiger.

Fredningen er ikke til hinder for, at der kan ske rydning af skovpartier, som på kortbilaget fremgår med signaturen ”Arealer med særlige drifts-

hensyn”, for at beskytte og formidle de kulturhistoriske spor, såfremt det sker i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt godkendt af Moesgård Museum eller Slots- og Kulturstyrelsen.

§ 8 Natur- og landskabspleje

Pleje af de fredede arealer kan gennemføres efter den til enhver tid gældende plejebekendtgørelse⁹.

Der kan som led i plejen f.eks. ske fjernelse af træbevoksninger, herunder selvsåninger samt bekæmpelse af invasive arter. Desuden kan der opsættes hegn, afgræsses, foretages høslæt og lignende.

§ 9 Skydebanen

Fredningen er ikke til hinder for, at skydebanens aktiviteter kan fortsætte på maksimalt det niveau, som fremgår af miljøgodkendelsen af 8. september 1997 samt Miljøstyrelsens afgørelse af 13. november 1998.

Skyderetningen tilpasses, så lerdUER ikke nedskydes over mosen, men udelukkende over arealer som muliggør let opsamling.

Ikke ramte lerdUER og større skår opsamles mindst en gang årligt.

Mindre ændringer af skydebanen, der skal nedsætte generne fra skydeaktiviteterne, kan udføres efter godkendelse fra fredningsnævnet.

§ 10 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke strider mod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

§ 11 Ophævelse af tidligere fredninger

Nærværende fredning erstatter Overfredningsnævnets kendelse af 22. maj 1962 på skovlodder af matriklerne 14a, 15a, 8a, 9d, 48, 57 og 5a Stjær By og sogn, som derfor ophæves.

Fredningens afgrænsning og indhold fremgår yderligere af medfølgende fredningskort, delområdekort og kulturkort.

⁹ På fredningstidspunktet bekendtgørelse nr. 924 af 27. juni 2016 om pleje af fredede arealer og tilsyn.

Afgørelsen vil blive offentliggjort på mfkn.naevneneshus.dk. Afgørelsen kundgøres endvidere i Statstidende.

Birgitte Egelund Olsen
Formand

19. december 2019

18/05343-243

Fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune

Miljø- og Fødevareklagenævnet

NÆVNESES HUS

Toldboden 2

8800 Viborg

Vedlagt sendes afgørelser i sagen samt tilhørende fredningskort.

Hvis du ønsker fredningskort i en papirudgave, kan du henvende dig til nævnssekretær Lene Nyfeldt, lenyf@naevneneshus.dk inden den 31. januar 2020.

Tlf. 72 40 56 00

CVR-nr. 37 79 55 26

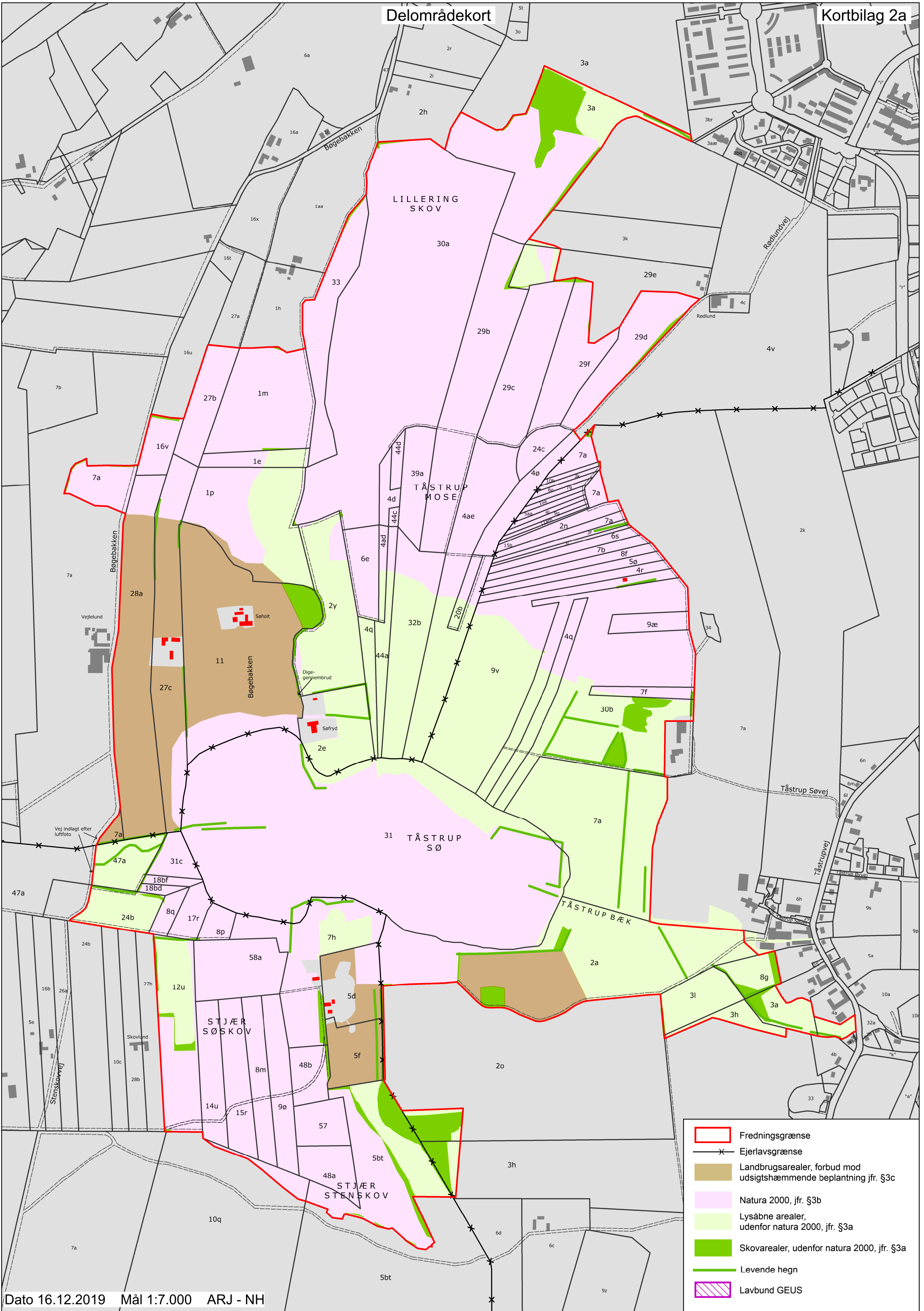
EAN nr. 5798000026070

mfkn@naevneneshus.dk

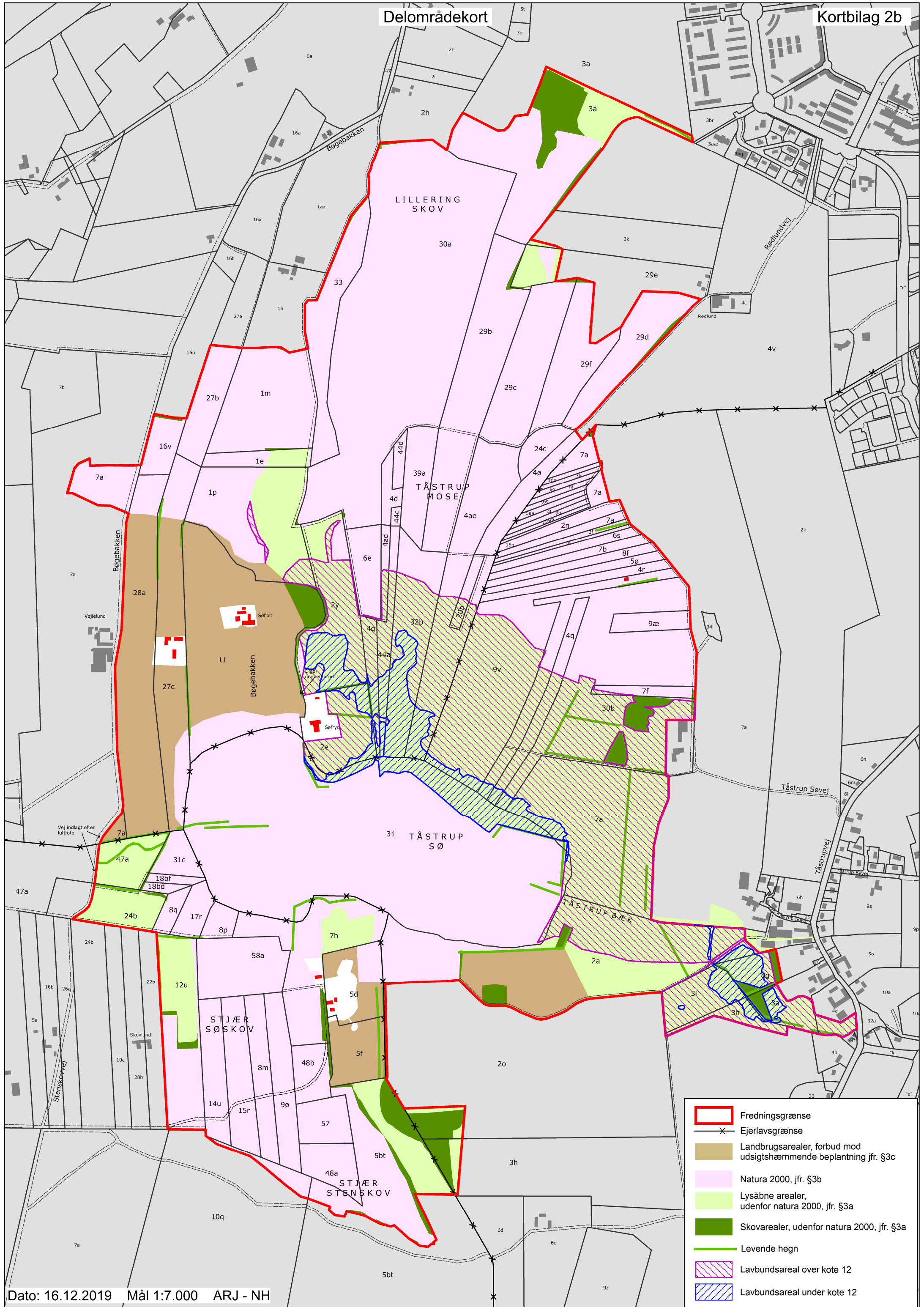
Sekretariatet gør opmærksom på, at spørgsmål vedrørende udbetaling af erstatning skal rettes til Miljøstyrelsen.

Med venlig hilsen

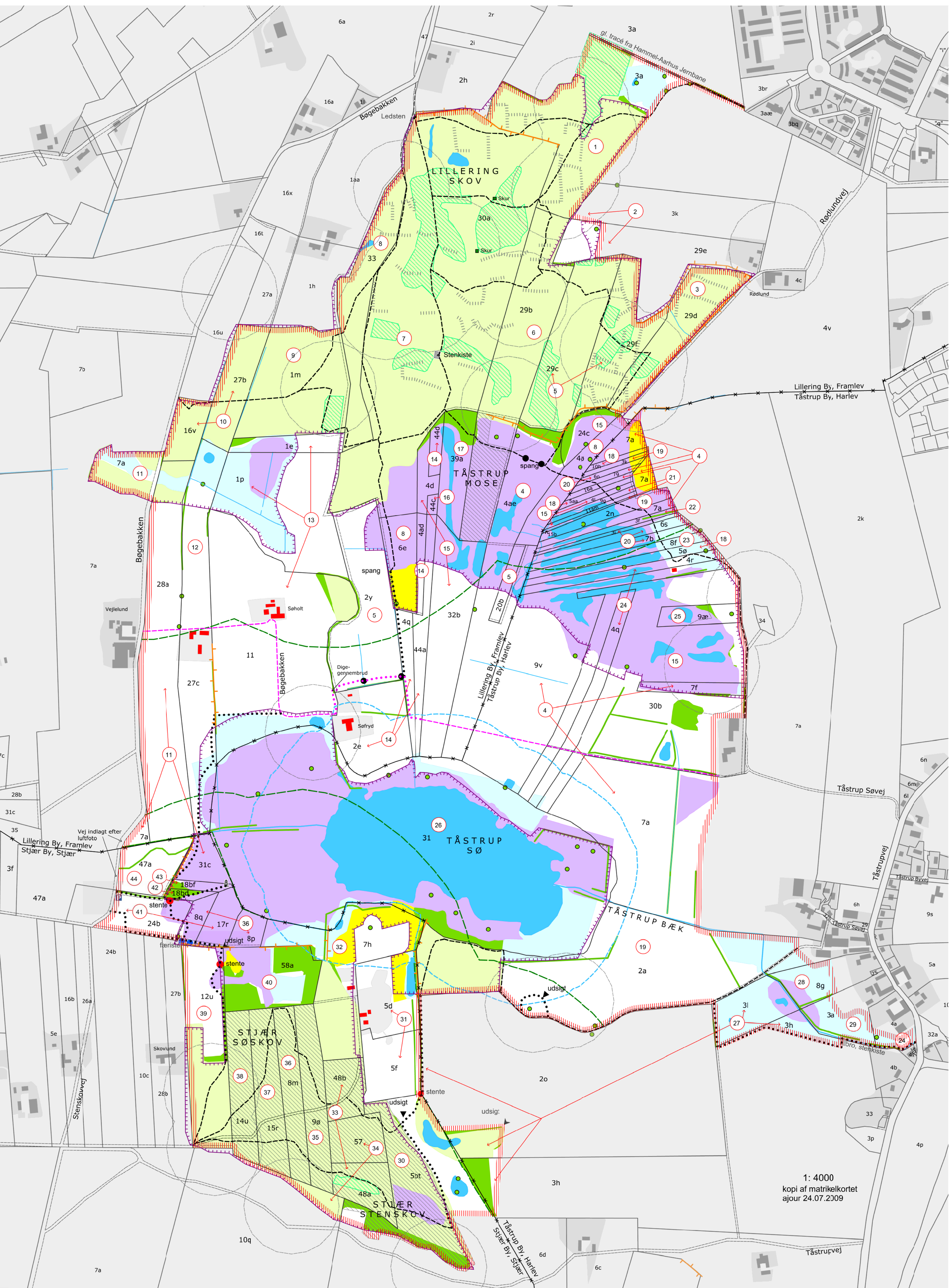
Sekretariatet

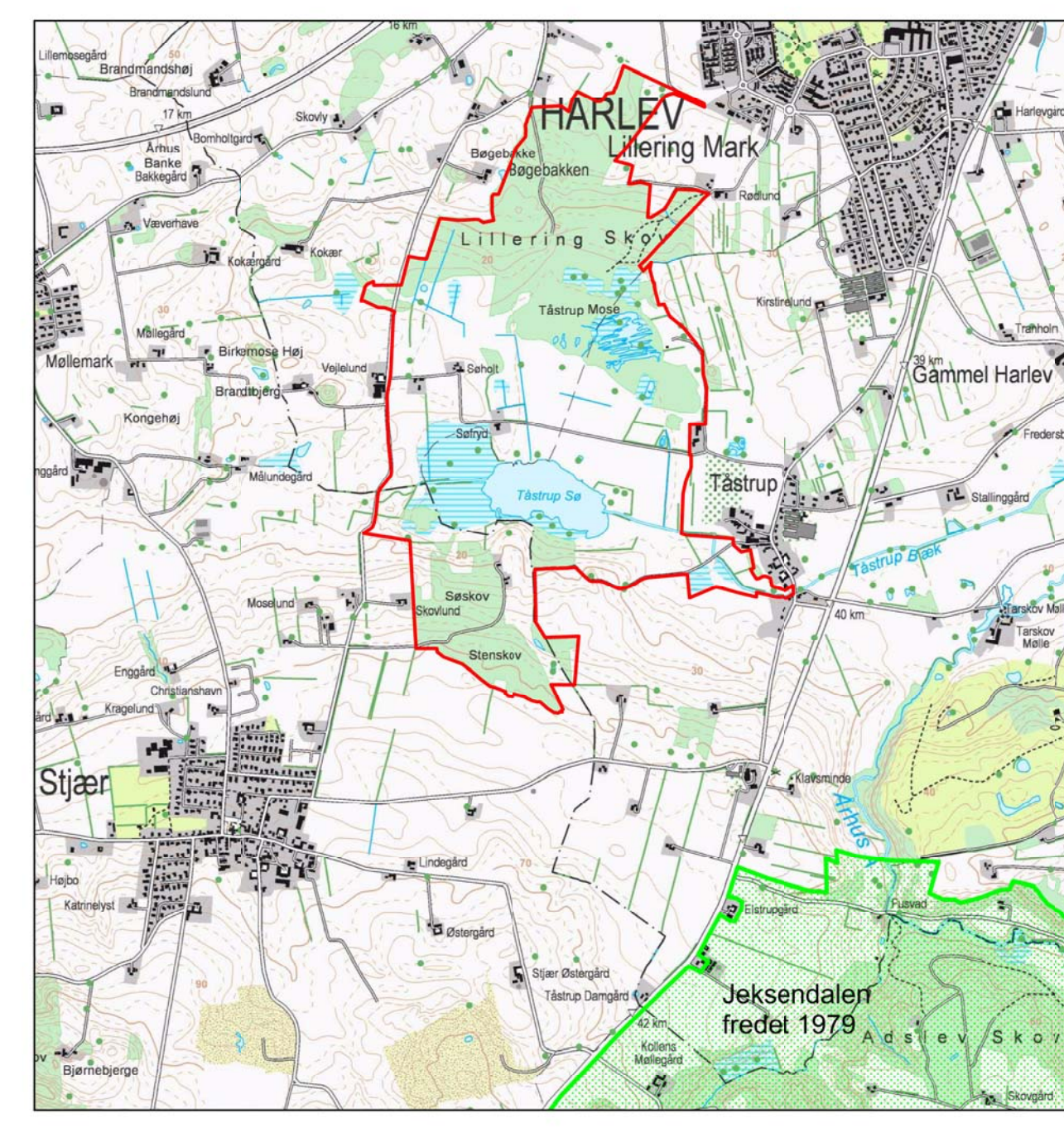
- Fredningsgrænse
- x Ejerlavsgænse
- Landbrugsarealer, forbud mod udsigtshæmmende beplantning jfr. §3c
- Natura 2000, jfr. §3b
- Lysåbne arealer, udenfor natura 2000, jfr. §3a
- Skovarealer, udenfor natura 2000, jfr. §3a
- Levende hegn
- Lavbund GEUS

- Fredningsgrænse
- Ejerlavsgænse
- Landbrugsarealer, forbud mod udsigtshæmmende beplantning jfr. §3c
- Natura 2000, jfr. §3b
- Lysåbne arealer, udenfor natura 2000, jfr. §3a
- Skovarealer, udenfor natura 2000, jfr. §3a
- Levende hegn
- Lavbundsareal over kote 12
- Lavbundsareal under kote 12

Fredningskort til
MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNETS
Fredningsafgørelse af
December 2019
Sag nr. 18/05345

1: 25.000

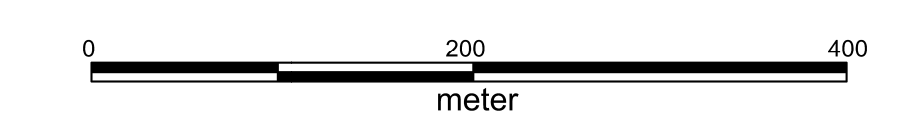
Fredningskort Kortbilag 1

Sammenhængende natur og landskab syd for Harlev

Del af
Lillering By, Framlev
Tåstrup By, Harlev
Århus Kommune
Stjær By, Stjær
Skanderborg Kommune

Region Midtjylland
Udfærdiget af Danmarks Naturfredningsforening

- Signaturforklaring
fredningsgrænse	§3 sø
beskyttet sten- og jorddige	§3 mose
levende hegn	§3 eng
EF-habitatområde	§3 overdrev
ejerlavsgrense	hus med have og gårdsplads
søbeskyttelseslinje	henvisning til areal- og lodsejerliste
skovbyggeslinje	ledsten
grøft	stenkieste
tidligere fredet område	skur
nåletræer som konverteres til løvtræer	færte
trægrupper	stente
fredskov	spang
skov	udsigt
eksisterende cykel-gangsti	fugletårn
ny cykel-gangsti	fortdsminde
ny sti	fortdsmindebeskyttelseslinje
eksisterende sti	oldtidsagre (Moesgård Museum)
	ny parkeringsplads

1: 4000
kopi af matrikelkortet
ajour 24.07.2009

